

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ:

Ὁ Εἰρηναῖος καὶ ἡ στρατιωτικὴ δικτατορία

ΑΝΑΤΥΠΟΝ

Από τον Χαριστήριο Τόμο
του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη
πρώην Κισσάμου και Σελίνου κ. Ειρηναίου Γαλανάκη

ΧΑΝΙΑ 2009

Ἀλέξανδρος Κ. Παπαδερός

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ:
Ὁ Εἰρηναῖος καὶ ἡ στρατιωτικὴ δικτατορία

«*Ἡ γὰρ καίησις ἡμῶν αὕτη ἐστί,
τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν,
ὅτι ἐν ἀπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ Θεοῦ,
οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ,
ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ
ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ»
(Β' Κορινθ. 1, 12).*

Κατὰ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ παρόντος τιμητικοῦ Τόμου ἀνατέθηκε στὸν γράφοντα τὸ δυσχερές καὶ διόλου εὐχάριστο ἔργο νὰ καλύψει τὸ χρονικὸ διάστημα 1967-1974 τῆς ζωῆς καὶ τῆς διακονίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κισιάμου καὶ Σελίνου Εἰρηναίου (ἀπὸ 16-12-1971*/6-2-1972**¹ Μητροπολίτου Γερμανίας καὶ Ἐξάρχου Κεντρῶς Εὐρώπης καὶ ἀπὸ 26-1/15-2-1981 καὶ πάλι Μητροπολίτου Κισιάμου καὶ Σελίνου), - μόνον σέ σχέση μετὰ τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὅσα ἀκολουθοῦν δὲν ἐξαντλοῦν βέβαια τὸ εὐρὺ καὶ εὐαίσθητο αὐτὸ θέμα, γιὰ σημαντικὰς πτυχὰς τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἀκόμη προσιτὲς ὅλες οἱ ἀναγκαῖες ἀρχεακὲς πηγές.

Γιὰ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι χειρίσθησαν τότε ὑποθέσεις κατὰ παράδοση διαπλεκόμενες μετὰ τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐπισημανθοῦν πράξεις ἢ παραλείψεις δεκτικῆς κριτικῆς ἢ καὶ ἐπίκρισης

---

* Ἡμερομηνία ἐκλογῆς τοῦ ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Πατριαρχίας τοῦ μακαριστοῦ Ἀθηναγόρα.

**¹ Ἡμερομηνία ἐνθρονίσεώς του στὴ Βόννη.

άζομη. Αυτό ισχύει αναμφίβολα κατά ιδιαίζοντα βαθμό και τρόπο για τόν Ἐπίσκοπο σέ μιὰ χώρα ὅπως ἡ δική μας, ὅπου, παρ' ὅσα λέγονται περί «διακριτῶν ρόλων», παραμένει κυρίαρχη ἡ «νόμος κρατοῦσα Πολιτεία» - μάλιστα σέ περιόδους πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ «διοικοῦσα» Ἐκκλησία τῆς Κρήτης καί γενικότερα ὁ κληρὸς, πλὴν ὀλίγων, ὅπως δισάφιστων ἐξαιρέσεων, κατόρθωσε νά μὴν ὑποκύψει στοὺς μεγάλους πειρασμοὺς τῶν χαλεπῶν ἐκείνων χρόνων. Γιὰ τὸν Κισάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖον εἰδικότερα αὐτὸ ἦταν ἓνα διαρκές καί ἐπιπονο ἀγώνισμα γιὰ τρεῖς κυρίως λόγους:

- Ἐπειδὴ ἀπὸ νεαρῆ κίχλας ἡλικία ἔδειξε ἰδιαίτερη εὐαισθησία γιὰ τὸ πολιτικὸ γίνεσθαι στήν Ἑλλάδα καί στόν κόσμο.

- Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ πολιτικὸ γίνεσθαι προσέλαβε μέ τὸν καιρὸ τῆ θεολογικῆ διάσταση τῆς προσωπικῆς ἀποστολῆς καί τῆς στράτευσης γιὰ ἓναν κόσμο λιγότερο ἄδικο καί ἀπάνθρωπο, καί

- Ἐπειδὴ, ὡς συνέπεια τῶν προηγουμένων, ἀλλά καί τῆς ἐπιβλητικῆς προσωπικότητος καί τῆς ὄλης μαρτυρίας καί διακονίας του, ἀναδείχθηκε σέ Ἱεράρχη ἀνοικτῶν ὀριζόντων καί εὐρύτερης ἀναφορᾶς. Ἡ πολιτικὴ εὐθύνη τοῦ Χριστιανοῦ (Καστέλλι, 1963) δέν εἶναι μόνον τίτλος βιβλίου του, ἀλλά καί ἔκφραση τῆς αὐτοσυνειδησίας του. Συνεπῆς πρὸς αὐτὴν ἀνέλαβε πρωτοβουλίες καί εὐθύνες πολὺ πέραν τῶν συνήθως ὡς «ἐκκλησιαστικῶν» θεωρουμένων. Αὐτὲς τὸν τοποθετοῦσαν ἀναπόφεικτα στό προσκῆνιο τῆς «κοσμικῆς» πραγματικότητος. Ἐκεῖ ὅπου, κατὰ κύριο λόγο, δοκιμάζονται οἱ ἀντοχές, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος - καί κάθε πιστὸς ἄνθρωπος - βιώνει «τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως» (Β' Κορινθ. 1, 12), μέ τὴν ἔννοια τόσο τῆς μαρτυρίας ὅσο καί τοῦ μαρτυρίου.

Ὅσα ἀκολουθοῦν παρέχουν ἀπλῶς μερικὰ ἐνδεικτικὰ παραδείγματα τοῦ τρόπου μέ τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισε τότε ὁ Ἐπίσκοπος συγκεκριμένα διλήμματα καί ποικίλες προκλήσεις. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἐπισημαίνει τὴ διήκουσα ἀρχὴ τῆς τότε θεωρίας καί πράξης του ὅσον ἀφορᾶ στό ὑπὸ διερεύνηση θέμα.

Ἐπειδὴ εὐδόκησε ὁ Θεὸς νά θητεύσω ἐπὶ χρόνια παρά τούς πόδας αὐτοῦ καί νά σηκῶσω μέρος τοῦ βάρους κοινῶν ἀποφάσεων, εὐθυνῶν

καί δράσεων, δέν εἶναι δυνατόν νά ἀντιπαρῶλθω κάποια χαρακτηριστικά περιστατικά καί κοινές ἐμπειρίες, ποὺ παραμένουν ἀσφαλῶς ἀζόμη στὴ μνήμη αὐτοπτῶν καί αὐτηζῶν μαρτύρων καί ποὺ διευκολύνουν τὴν ἀσφαλέστερη προσέγγιση τοῦ θέματος.

Ἐνα νέο 1909:

Ὅπως ἔχει ὁμολογήσει ὁ Σεβασμιώτατος Εἰρηναῖος ἐπανειλημμένα, ὅταν ξέσπασε τὸ πραξικόπημα τῆς 21^{ης} Ἀπριλίου 1967 μέ πρωτοβουλία στρατιωτικῶν σέ περίοδο πολιτικῆς κρίσης ποὺ φαινόταν ἀδιέξοδη, ἐκεῖνος θυμῆθηκε τὸ 1909. Θὰ εἶχαν μῆπως οἱ σύγχρονοι ἀξιωματικοὶ τὸ ἦθος καί τὴν τόλμη τοῦ Συνταγματάρχη Νικολάου Ζοριπᾶ καί θὰ ἀναζητοῦσαν, ὄχι βέβαια ἓναν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, πάντως ἓναν ἄνθρωπο ἱκανὸ νά ἀπαντήσει δημιουργικά καί ἀποτελεσματικά στά πολιτικά καί κοινωνικά αἰτήματα τῶν χρόνων ἐκείνων;²

Μιὰ τέτοια προοπτικὴ ὁμως ἀρχίζει ἀπὸ νωρὶς νά καλύπτεται ἀπὸ σκιές, ποὺ γίνονται ὀλοένα καί πιὸ σκοῦρες. Ἐγκαταλείπει λοιπὸν ἀπὸ νωρὶς τὴν αἰσιόδοξη αὐτὴ προοπτικὴ καί, ἀκολουθώντας τὴν πατροπαράδοτη παραινετικὴ στάση τῆς Ὀρθοδοξίας ἔναντι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας³, ὁ Ἐπίσκοπος ἀρχίζει νά σχολιάζει τὴν ἐπικαιρότητα μέ τὸ πάντοτε σαγηνευτικὸ κήρυγμά του, μέ δημοσιεύματα στόν ἡμερήσιο Τύπο καί μάλιστα μέ ἄρθρα στό περιοδικό ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ (στό ἐξῆς: ΧΚ), ποὺ ὁ ἴδιος ἐκδίδει. Ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ σημειώνουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν 21^η Ἀπριλίου 1967 σχετικά κύρια ἄρθρα του στό περιοδικό. Στὰ κείμενά του αὐτὰ ὁ Εἰρηναῖος, χωρὶς νά ἀποκρύπτει τὸ ποσοστὸ τῆς ἀλήθειας σέ ἰσχυρισμοὺς τοῦ νέου καθεστῶτος, ἐπισημαίνει τὴν ὑπερβολὴ ἢ τὸ ψεῦδος τῆς προπαγάνδας του. Καί μάλι-

² Ὁ Δημήτρης Βλησίδης, (1997/239 ἔξ.), θυμᾶται τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Εἰρηναίου καί τοῦ Λάμπης καί Σφακίων Ἰσιδώρου (26 Ἀπριλίου) στὶς Παιδικές Ἐξοχές, στοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους Χανίων, ὅπου ἦταν κρατούμενοι οἱ Χανιώτες καί Ρεθεμνιώτες ποὺ εἶχαν συλληφθεῖ: «Ὁ Εἰρηναῖος ἀποχωρεῖ, ἀφοῦ εὐχεται «Καλὸ Πάσχα» [ἦταν στὶς 30.4.] καί «καλὴ ἀπελευθέρωση». Περνᾶ στο θάλαμο τῶν Ρεθεμνιωτῶν. Ἐκεῖ του υπογραμμίζουν τους κινδύνους που διατρέχει ἡ χώρα μας ἀπὸ τὴν κατάσταση που δημιουργήθηκε με τὸ πραξικόπημα καί ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «Ποὺ ξέρετε, μπορεῖ νά βρισκόμαστε σ' ἓνα νέο 1909.» (σελ.252).

³ Πρὸβλ. Φωτίου (2007) καί Κιτρομηλίδη (2008).

στα. *ΜΕ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑΝ ΚΑΙ ΠΑΡΡΗΣΙΑΝ* (ΧΚ 75, Ιούν. 1967): Ἡ ἀπὸ διμήνου ἀλλαγὴ λέγεται ὅτι ἦταν ἐπιβεβλημένη, ἐπειδὴ ὁ πολιτικός κόσμος δὲν κατάφερε «νά δώσῃ ἰκανὴν καὶ σταθερὰν Κυβέρνησιν εἰς τὸν τόπον». Κανείς δὲν ἀρνεῖται πὼς ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἦταν «ἐμφανὴς καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τρομερὰ καὶ ἀπογοητευτικὴ». Ἡ πολιτικὴ ἀλλαγὴ ὁμῶς ἔθεσε περιορισμούς στὶς συνταγματικὰς μας ἐλευθερίες καὶ προβληματισμούς στὴ συνείδησή μας. «Ἡ ἐλευθερία εἶναι μέγιστον ἀγαθὸν καὶ ἡ ἀποστέρησις τῆς δὲν ἰσοφαρίζεται εὐκόλῃ μὲ ὁποιοδήποτε ἀντάλλαγμα». Ἡ ἐλευθερία ἔχει τὶς ἀδυναμίες καὶ τοὺς κινδύνους τῆς. «Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος παιδαγωγεῖται καὶ προάγεται δι' ἐλευθέρων ἀγῶνων μέσα εἰς τοὺς ὁποίους πίπτει καὶ ἀνίσταται...». Τὸ νέο καθεστῶς δίδει τὴν ὑπόσχεση τῆς παροδικότητάς του καὶ τῆς σύντομης ἀποκατάστασης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου. «Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ λαὸς μας διεψεύσθη ἐπανειλημμένως...». «Οἱ Κομμουνισταὶ μονοπωλοῦν συχνὰ τὰ πάντα..., ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ "φορτώσωμεν ὅλα εἰς τὸν Κομμουνισμόν" καὶ νὰ παραβλέψωμεν ἄλλα ἴσως βαθύτερα καὶ οὐσιαστικώτερα αἴτια καὶ φαινόμενα, πού κάνουν τὸ σημερινόν πρόβλημα τοῦ Ἔθνους μας». «Μόνον ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ παρρησία ὀρίπτουν πάντοτε φῶς εἰς τὰς σκιὰς τῶν προβλημάτων καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὰς ὀρθὰς λύσεις των».

Μέ ὀλοένα καὶ πιό αὐστηρὴ γλώσσα ἀπαιτεῖ *ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΝ ΒΑΘΟΣ* (ΧΚ 78, Ὀκτ. 1967), σχολιάζει *ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ*: Ἑλλάς Ἑλλήνων Χριστιανῶν (ΧΚ 85, Μάιος 1968) καὶ ἀναφέρεται Στὶς Πληγές τοῦ Ἔθνους (σὲ τρεῖς συνέχειες: ΧΚ 88, Σεπτ. 1968· 89, Ὀκτ. 1968· 90, Νοέμβριος 1968, μὲ συμπερασματικὸ ὑπότιτλο: Ἐνας Πατριωτισμὸς πού καταστρέφει τὴν Πατρίδα). «Ὅταν οἱ μισοὶ Ἕλληνες γινόμεσθε Πασάδες καὶ Γενίτσαροι κι' οἱ ἄλλοι μισοὶ ραγιαδες, αὐτὸ δὲν εἶναι Ἐλευθερία, αὐτὸ δὲν εἶναι φιλοπατρία, αὐτὸ δὲν εἶναι Ἑλληνισμὸς, αὐτὸ δὲν εἶναι Χριστιανισμὸς», βροντοφώνησε στὴ Ροτόντα Κισάμου κατὰ τὸ Μνημόσυνο τοῦ Ἐθνομάρτυρα Ἐπισκόπου Κισάμου καὶ Σελίνου Μελχισηδέκ (1821), στὶς 16 Μαΐου 1971 (ΧΚ 120, Μάιος 1971).

Πρῶτα διλήμματα

Τὸν ρόλο τοῦ «Κρητικάρχη» εἶχε ἀναλάβει ὁ Ρεθεμνιώτης Ταξίαρχος Στυλιανὸς Παττακὸς, μέλος τῆς «ἐπαναστατικῆς» τριανδρίας, Ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν καὶ (ἀπὸ 13.12.1967 μέχρι 8. 10.1973) Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως. Σὲ γενικότερο πλαίσιο εἶχε, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἐποπτεία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Μὲ τὶς δυὸ αὐτὲς ιδιότητες ἐπεδίωξε νὰ οἰκοδομήσῃ προσωπικὰς σχέσεις μὲ Ἐπισκόπους καὶ ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου τῆς Κρήτης. Ἡ περὶ «Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ» θεωρία, πού ἀλλοίωσε τὴν οὐσία τῶν ὄρων, παραμορφώνοντάς τους σὲ προπαγανδιστικὴ ἰδεολογία, δὲν ἀπέφερε στὴ μεγάλωνσο τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς. Αὐτὸ ὁμῶς δὲν ἀπέτρεψε τὸ καθεστῶς ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ στρατολογήσῃ ἀνθρώπους τῆς Ἐκκλησίας σὲ ρόλους ἰδεολογικῶν στηριγμάτων. Στὴν περὶπτωση τοῦ γράφοντος, ἡ ἐφαρμογὴ ἀντιφατικῶν μεθόδων ἔλξης καὶ ταυτόχρονα τρομοκράτησης ἔθεσε καὶ τὸν Σεβασμ. Εἰρηναῖο σὲ πρῶτα διλήμματα.

Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τὸ κατὰ πόσον ἔπρεπε νὰ τολμήσουμε τὴν ἑναρξὴ λειτουργίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης (ΟΑΚ), τὰ κτήρια τῆς ὁποίας εἶχαν ὀλοκληρωθεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ 1968. Ἀποστολὴ τῆς ἦταν καὶ εἶναι ἡ ἄσκηση τοῦ δ ι α λ ὅ γ ο υ, μὲ ταυτόχρονη ἄσκηση στόν διάλογο. Πὼς ὁμῶς νὰ ἐπιχειρήσῃς διάλογο ὑπὸ πολιτικὸ καθεστῶς μονολόγου; Ἐάν ἀναμέναμε ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, πόσο θὰ διαρκούσε ἄραγε ἡ ἀναμονή; Ἄν προχωρούσαμε, πόσες πιθανότητες εἶχαμε ὑπὸ συνθήκης πολιτικοῦ μονολόγου καὶ σχεδόν καθολικῆς καχυποψίας νὰ ἀποφύγουμε τὴν ἐξ ἀρχῆς φθορὰ τῆς ἴδιας τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἰδέας τοῦ κατὰ Πλάτωνα «συμφιλοσοφεῖν» καὶ τῆς κατὰ Χριστόν κ ο ι ν ω ν ί α ς τῶν π ρ ο σ ῶ π ω ν;

Ἐθεσα τότε πρὸς συζήτηση δυὸ σκέψεις, πού ὑπῆρξαν καθοριστικὲς γιὰ τὴν ἀπόφαση, νὰ ἀρχίσῃ ἄμεσα ἡ λειτουργία τοῦ Ἰδρύματος:

- Ὅποιος δὲν ρισκάρει τίποτε, ἔχει χάσει κιόλας τὰ πάντα.

- Ἐξαιρέτως, ὅταν ἓνας λαὸς ἀναγκάζεται νὰ σιωπᾷ, ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ὀμιλεῖ. Μιὰ Ἀκαδημία δὲ ὀρθόδοξος ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ στόμα τῶν ἄλλων!

Τά εγκαίνια της ΟΑΚ

Με τη χάρη του Θεού τά εγκαίνια έγιναν την Κυριακή 13-10-1968. Ήσχεπη του σελτου Οίζουμεινιζου Πατριαρχείου καί της Έκκλησίας Κρήτης, ή έζπροσώπηση Όρθοδόξων Έκκλησιών καί οίζουμεινιζών Όργανισμιών, ή συμμετοχή τών δύο τότε Πανεπιστημιών της χώρας καί ή όμóθημη συμπαράσταση του λαού έβεβαίωσαν από την άρχή πώς ή Άκαδημία δέν θά πορευθεϊ μόνη της⁴.

Με την παρουσία του στά εγκαίνια ό Στ. Παττακός έκαμε την πρώτη «έπίσημη» έπίσκεπή του στην Όρθόδοξο Άκαδημία (άνεπίσημα είχε περάσει από τό υπό άνέγερση Ίδρυμα μερικους μήνες πριν). Ή πρόσκληση που άπηθύθυνε προς αυτόν ό Σεβασμ. Είρηναίος (έπιστολή από 8-9-1968) είχε μιá συγκεκριμένη σκοπιμότητα. Στά εγκαίνια είχε προγραμματισθεϊ νά συμμετάσχουν δυό έπίσημα πρόσωπα από τή Γερμανία:

- Ό Dr. H. Kunst, Έντεταλμένος της Εύαγγελικής Έκκλησίας της Γερμανίας παρά τή Κυβερνήσει της Βόννης, Έπίσκοπος τών Ένόπλων Δυνάμεων καί Πρόεδρος της Ύπηρεσίας ή όποία ήταν ό κύριος χορηγός για την άνέγερση τών εγκαταστάσεων της Άκαδημίας, καί

Ό Dr. Eberhard Müller, Ίδρυτής καί Διευθυντής της πρώτης χριστιανικής Άκαδημίας, διδάσκαλος του γράφοντος κατά την περίοδο προετοιμασίας της ΟΑΚ καί κύριος συμπαράστατης προς έξασφάλιση τών αναγκαίων πόρων για τά οικοδομήματα καί την κάλυψη μέρους τών άρχικων δαπανων λειτουργίας του Ίδρύματος.

Καί οί δύο είχαν εκφράσει την έπιθυμία νά συναντηθοϋν με κάποιο πρόσωπο της κυβέρνησης, προκειμένου νά εκθέσουν την έμπειρία τους από τό ναζιστικό καθεστώς, ειδικότερα όσον άφορā στην εκκλησιαστική του πολιτική. Αυτό έπιχειρήθηκε κατά την ώρα του γεύματος μετά την τελετή τών εγκαινίων. Καθήσαμε στο τραπέζι ό Σεβασμ. Είρηναίος, οί δύο ξένοι μας, ό Παττακός καί έγώ, που είχα καί την ευθύνη για τή μετά-

⁴ Τά τών εγκαινίων καί τών πρώτων έτών λειτουργίας βλ. στο: Παπαδερός 1971. Πρβλ. Άποστολάκης (1968). Βλ. έπίσης τόν Τύπο (τοπικό καί άθηναϊκό) τών ήμερών εκείνων.

φραση. Με την άπαιτούμενη διάκριση, αλλά καί σαφήνεια, οί Kunst καί Müller άρχισαν νά διατυπώνουν τίς σκέψεις τους. Ό συνομιλήτης τους άντιλήφθηκε μάλλον εγκαιρα τόν στόχο τους. Θέτοντας λοιπόν σέ εφαρμογή τή μέθοδο «άλλα λόγια, ν' άγαπιόμαστε», άπαντοϋσε με φράσεις από τόν Άριστοτέλη, τόν Θουκυδίδη, ένίστε καί από την Κ. Διαθήκη, με άπροκάλυπτο σαρκασμό καί άδιαφορώντας για τό εϋστοχον ή μη τών άπαντήσεών του. Μερικές ένδιάμεσες διαλλακτικές παρεμβάσεις του Σεβασμ. Είρηναίου καί τό καλό κόκκινο κρασί της Κισάμου βοήθησαν στην άποφυγή διαφαινόμενων έκρήξεων.

Καί όμως έγινε ή έκρηξη!

22 Μαΐου 1969

Ό Στ. Παττακός, Α΄ Άντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως καί Ύπουργός Έσωτερικων, έρχεται άεροπορικώς στά Χανιά, συνοδευόμενος από τόν έτερο της «τριανδρίας», Ύπουργό Συντονισμού Νικόλαο Μακαρέζο, καί τόν Έπιθεωρητή Διοικήσεως Ταρμακλή. Εϊναι ή έποχή που ή Κρήτη θυμάται τή μεγάλη Μάχη κατά τών εισβολέων του Ναζισμού καί μνημονεύει τούς νεκρούς της. Ύστερα από τίς σχετικές τελετές στην Κάντανο καί μιá σύντομη έπίσκεψη στην Παλαιόχωρα, οί έξ Άθηνων καί οί ντόπιοι συνοδοί τους (στρατηγοί, νομάρχες, δήμαρχοι κ. ά.) έρχονται τό άπόγευμα στην Όρθόδοξο Άκαδημία. Δέν υπήρχε έπίσημη έννημέρωσή μας για την έπίσκεψη. Διαδόσεις τών τελευταίων ήμερών προειδοποιούσαν ότι έπρόκειτο νά έλθουν για νά κλείσουν τό Ίδρυμα. Κατέφθασαν πράγματι «έν πομπή».

Άκολούθησε κανονική άνάκριση στή βεράντα. Κύριος άνακριτής ό ίδιος ό Παττακός. Έλάχιστες έρωτήσεις έκαμε ό Μακαρέζος, με πολλή λεπτότητα πρέπει νά σημειώσω. Κάποια στιγμή παρεμβαίνει ό Στρατιωτικός Διοικητής Κρήτης, Ύποστράτηγος Άθαν. Χριστοδουλόπουλος, λέγοντας κάτι περί «αίρετικων» καί άλλων υπόπτων...⁵ Ό Παττα-

⁵ Έννοούσε προφανώς έπισκέψεις, όπως π.χ. του κατ' αυτόν «ύποπτου» Μητροπολίτου Λένινγκραντ καί Νόβγκοροντ Νικοδήμου, μελών της Κεντρικής Έπιτροπής του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών, ίσως του μεγάλου θεολόγου της Χαϊδελβέργης Καθηγητού E. Schlink, του Ρωμαιοκαθολικού Θεολόγου καί Φιλοσόφου H. de Lubac κ. ά.

κός τόν διεξοφθε ὄργιλος. Κανείς ἄλλος δέν ἐπεχείρησε νά ἀναμιχθεῖ στήν ἀνάγκη. Ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος διατηροῦσε τήν ψυχραιμία του ἐν στήν.

Ἡ ἀνάγκη ἐπετεινότεν σέ ὀλοένα καί πιό ὀχληρές ἐρωτήσεις. Μιά ἀπό αὐτές προκάλεσε τήν ἐκρηξη: Παττακός: «Χτίσατε τήν Ἀκαδημία μέ χρήματα τῶν Γερμανῶν, ἔτσι δέν εἶναι;». Naί, ἀπάντησα, κυρίως τῶν Γερμανῶν. Παττακός: «Μέ ποιούς ὄρους τά πήρατε;». Ἡ ὄργη ἔσπασε τά ὄρια τῆς ὑπομονῆς, ἀλλά καί τῆς φρόνησης. Ἀντέδρασα μέ περισσή ἀπερισκεψία: «Πῶς εἶναι δυνατόν νά μιλάτε γιά ὄρους ἐνώπιον ἐνός τέτοιου Ἰεράρχου;» - ἔδειξα τόν Εἰρηναῖο - καί συνέχισα: «Πῶς τολμᾶτε!». Στό «τολμᾶτε» χτύπησα μέ τή γροθιά τό μικρό τραπέζι μπροστά στόν Παττακό. Μόλις εἶχαν φέρεи πορτοκαλάδες σέ στενά, ψηλά ποτήρια. Τό δικό του ἦταν ἀκόμη γεμάτο. Ἀνασηκώθηκε λίγο, γύρισε πρὸς τό μέρος του καί χύθηκε πάνω στό σκοῦρο, σκονισμένο κοστούμι του. Δημιουργήθηκε ἀπερίγραπτη ταραχή καί ἀκολούθησε ἄτακτη φυγή. Στόν Ἐπίσκοπο καί σέ ὄλους μας στήν Ἀκαδημία ἔμεινε ἡ πεποίθησι πῶς εἶχε ἔλθει τό τέλος. Ἐνας ἀξιωματικός ὁμως ἔμεινε λίγο πίσω καί μοῦ ψιθύρισε: «Μήν ἀνησυχεῖτε, δέν πρόκειται νά γίνει τίποτα...». Κάτι θά πρέπει νά ἦξερε!

Αὐτές καί ἄλλες παρόμοιες ἐμπειρίες εἶχε σίγουρα στή μνήμη του ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος, ὅταν, χρόνια ἀργότερα (29-12-1978), μοῦ ἔγραφε ἀπό τή Γερμανία: «Διότι καί μετά τήν ἴδρυσή τῆς Ἀκαδημίας καί τό ἔργο της καί σὺ προσωπικά ἐκινδυνέψατε καί ἔπρεπε νά βάλω πάλι τό στήθος μου καί νά ἐκτεθῶ πολιτικά γιά νά μὴν γκρεμιστοῦνε ὄλα.»

A.N.E.K.

Ὅπως εἶναι γνωστό, μεγάλο μέρος τοῦ χρόνου καί τῆς δυναμικῆς τοῦ Σεβασμ. Εἰρηναῖου ἀπορρόφησε ἡ ἴδρυσή καί ἀνάπτυξη τῆς Ἀνωτάτου Ναυτιλιακῆς Ἐταιρείας Κρήτης (A.N.E.K.), Πρόεδρος τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ἀπὸ τήν ἀρχή (21-12-1966) καί συνεχίζει νά εἶναι. Ἡ πραγμάτωση τοῦ ὁράματος γιά αὐτοδύναμη ἀκτοπλοϊκή σύνδεση τῶν Κρητῶν μέ τόν Πειραιά ἦταν δεδομένο πῶς προϋπέθετε καί ἀπαιτοῦσε συγκατάθεση τῶν ἐκαστοτε κυβερνῶντων καί στήριξή τους. Ὅταν λοιπόν ἐνέ-

σκηψε ἡ 21^η Ἀπριλίου τοῦ 1967, προέκυψαν πολλά διλήμματα γιά τόν Πρόεδρο καί ὄχι μόνο. Κυρίαρχο κοινωνικό καί οἰκονομικό ζήτημα στήν Κρήτη ἦταν τότε ἡ A.N.E.K., ἡ πρώτη ἐταιρεία λαϊκῆς βάσης στήν Ἑλλάδα. Ἡ πορεία τῆς Ἐταιρείας εἶχε δομολογηθεῖ πρὸς τή σωστή κατεῖθνησὴ μέ τό ζῆλο τῶν πρωταγωνιστῶν. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου, ἀποθέτοντας τήν ἐμπιστοσύνη τους στόν χωρὶς ἐμπειρία καί μέσα ἐφοπλιστή καί χωρὶς πτυχία ἐμποροπλοιάρχου Καπετάνιο - Ἐπίσκοπο, τόν Σεβασμ. Εἰρηναῖο, εἶχαν διαθέσει ἀπὸ τό περίσσειμά τους οἱ ὀλίγοι, ἀπὸ τό ὑστέρημά τους οἱ περισσότεροι, καί εἶχαν ἀγοράσει τίς μετοχές. Ἡ ἀδημονία ὁμως μερικῶν ἦταν ἰσχυρότερη ἀπὸ τήν ὑπομονή τους. Αὐτό ἐκμεταλλεύθηκαν μερικοί, πού στόχευσαν σέ ματαίωση τῆς ὄλης προσπάθειας. Ἔθεσαν λοιπόν σέ ἐφαρμογή μηχανισμούς παρακίνησης μετόχων, νά ζητοῦν ἐπιστροφὴ τῶν χρημάτων τους! Τό «πλοῖον»-ὄραμα τῆς A.N.E.K. κινδύνευε νά «προσαράξει» σέ ὑφάλους δυσχερειῶν καί ὑπονόμευσης.

Κρήτες τῶν Ἀθηνῶν, λοιπόν, πού εἶχαν ἐπαφή μέ τόν Παττακό (γιά τήν ἴδρυσή Πανεπιστημίου στήν Κρήτη, τήν τοποθέτησὴ ἀνδριάντος τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου στήν Ἀθήνα κ.ἄ.), ἀνέλαβαν πρωτοβουλία, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μιά συνάντησὴ τοῦ Εἰρηναῖου μέ τόν ἰσχυρό ἄνδρα στό Γραφεῖο του. Ἐκεῖνος ἀκούει τά προβλήματα καί, συνηθισμένος νά δίδει διαταγές, ἐντέλλεται νά συγκληθεῖ πάραυτα ἔκτακτη Γεν. Συνέλευση τῶν Μετόχων τῆς A.N.E.K. στή Χανιά, «στήν ὁποία θά παρίστατο καί ὁ ἴδιος»⁶. Ἔτσι καί ἔγινε. Ἡ Συνέλευση πραγματοποιήθηκε στήν αἴθουσα τοῦ Συλλόγου «ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ» τήν Κυριακή 16 Ἰουνίου 1968. Σύμφωνα μέ τά ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Συνελεύσεως, σελ. 18-

⁶ «Ἐνημερωτικὴ ἐπιστολή» - εἶδος μνημονίου, τοῦ Γ. Βογιατζάκη πρὸς τόν Στ. Παττακόν (1993), σὺ βιβλίο: Παττακός (1993), 182 ἔξ. [οἱ ἀναγραφόμενες ἡμερομηνίες καί μερικά ἀπὸ τά περιστατικά δέν εἰσταθοῦν]. Ἀκριβές εἶναι πάντως αὐτό πού σημειώνει ὁ Παττακός: Ἡ A.N.E.K. «παρ ὀλίγον θά διελύετο ἂν δέν ἐπέμενον πεισμόνως ὁ Ἐπίσκοπος Κισσάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖος, ὁ Πρόεδρος, τότε, τῆς Παγκρητίου Ἐνώσεως Βογιατζάκης Γεώργιος καί κάτι συνέβαλε καί ἡ ἰδική μου μετριοτής.», ὁ.π. 182 ἔξ. καί 184. Σέ ἄλλο σημείο τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται ἐκτενέστερα στὰ τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης καί σημειώνει: «Μέ εἶχε παρακαλέσει ὁ Πρόεδρος καί ἰδρυτὴς τῆς [A.N.E.K.] Ἐπίσκοπος Κισσάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖος νά προεδρεύσω...» (σελ. 216-217).

19 Γαργεία Α.Ν.Ε.Κ.), ή Ημερήσια Διάταξη περιελάμβανε τρία θέματα. Το τρίτο είχε τεθεί από το Διοικ. Συμβούλιο (τροποποίηση του Καταστατικού, προκειμένου να μπορεί να γίνει μέτοχος και η Έλληνική Τραπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως -ΕΤΒΑ). Η μειοψηφία, που είχε θέσει τα δύο πρώτα θέματα, ζητούσε «Ανάκληση Διοικητικού Συμβουλίου» και «Εξλογή πενταμελούς Επιτροπής αγοράς πλοίου». Ο Παττακός, που παρίσταται μαζί με τον Υπουργόν Έμπορικης Ναυτιλίας Άθανασίου, γίνεται μέτοχος με την αγορά μιας μετοχής (1.000 δρχ.).

Λέγεται ότι ο Ειρηναῖος, απευθυνόμενος σε όσους ζητούσαν πίσω τα χρήματά τους, απάντησε: *Νά τά πάρετε! Εγώ θά βγῶ στή διακονία. Καί ανέφερε τήν περίπτωση τῆς Γαλλίδας καλόγριας, πού δέν εἶχε πόρους νά θρέψει τά ὄρφανά καί βγῆκε στή ζητιανιά. Σέ ἓνα τραπέζι χαρτοπαικτῶν ἄπλωσε τήν παλάμη της. Ἔνας τήν ἔφτυσε. Ἐκείνη σκούπισε τό χέρι στά ροῦχα της λέγοντας, αὐτό ἦταν γιά μένα. Καί ἀπλώνοντας πάλι τήν παλάμη της, εἶπε: τώρα ζητῶ γιά τά ὄρφανά! Ἦταν μιά ἀπό τίς συνήθως πρωτότυπες καί ἀποτελεσματικές παρεμβάσεις τοῦ Εἰρηναίου σέ κρίσιμες ὥρες. Τό ἴδιο ἀποφασιστικός καί ἀποτελεσματικός ἦταν καί ὁ Παττακός. Τόνισε πῶς ὁ σκοπός τῆς Ἑταιρείας «εἶναι ἱερός ἀλλά καί ἐπικερδής», προέβλεψε σωστά ὅτι «ἴσως ξαναρχίσῃ ἡ θαλασσία ἰσχύς τῆς Κρήτης», μάλιστα ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Εἰρηναίου, «ἡ ἠθική τοῦ ὁποίου καί ἡ προβολή μᾶς κάνει νά τόν δεχόμεθα ἄξιον νά προΐσταται τῆς προσπαθείας», διαβεβαίωσε ὅτι θά ὑπάρξει συμπαράσταση ἀπό τήν Κυβέρνηση καί πρότεινε νά ἀποσύρει ἡ μειοψηφία τό αἶτημα γιά ἀνάκληση τοῦ Διοικ. Συμβουλίου. Ἡ πρόταση «γίνεται δεκτή διά βοῆς καί χειροκροτημάτων ὑπό τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μετόχων οὐδεμιᾶς διατυπωθείσης ἀντιρρήσεως» (σελ. 23). Ἡ ὑπόσχεση γιά συμπαράσταση τηρήθηκε, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ στή μετασκευή τοῦ πρώτου πλοίου στά ναυπηγεῖα Ἀνδρεάδη καί τό «ΚΥΔΩΝ», πού ἀγοράστηκε τό 1968, ἔφθασε στή Σούδα (9. Σεπτ. 1970), ὅπου ἔγινε δεκτό μέ ἐνθουσιασμό ἀπό χιλιάδες Χανιώτες καί Ρεθεμνιώτες (Κρητ. Ἐπιθεώρησις, 11-9-1970).*

Ὁ Παττακός περιγράφει στό βιβλίο του μιά στιχομυθία, ἀποκαλυπτική τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἐπισκόπου: «Ἐνθυμοῦμαι τί μοῦ ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Κισσάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖος. Εὐρισκόμην εἰς τά Χανιά

ὅπου ἐδεχόμην αἴτηματα συγκεντρωμένων εἰς μίαν αἵθουσαν κινηματογράφου. Εἰς τό τέλος ὁ Σεβασμιώτατος Εἰρηναῖος μοῦ εἶπε: "ζ. Ἀντιπρόεδρε, πράγματι, κάνετε πολλά ἔργα, μέ τήν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καί διδέτε τά πάντα εἰς τόν Λαόν. Ἔνα πράγμα δέν τοῦ διδέτε...Ψυχή". Ἀντελήφθην τί ἤθελεν νά εἶπῃ· δέν ἀπήντησα τότε. Τοῦ ἀπαντῶ τώρα: Διά τά τῆς Ψυχῆς, ἀρμοδία εἶναι ἡ Ἐκκλησία καί ἰδιαίτερος διά τοὺς Ἑλληνορθοδόξους Χριστιανούς, τήν εὐθύνη ἔχει ἡ μήτηρ Ἐκκλησία καί ἕκαστος τῶν Χριστιανῶν ὀφείλει νά μεριμνᾷ διά τήν ψυχήν του. Ὡς πρὸς τό ἀγαθόν τῆς ἐλευθερίας, πού ἤθελε νά εἶπῃ, νομίζω ὅτι ὑπῆρχε καί ἐκεῖνος καί ὄλοι οἱ διαβιοῦντες, τότε, εἰς τόν εὐλογημένον, τότε, αὐτόν τόπον, πού λέγεται Ἑλλάς, ἐκινουῦντο καί ὠμίλουν ἐλευθέρως..." (185).

Μιά θλιβερή ἐγκύκλιος διαταγή

Τό πόσον «ἐλευθέρως» τό γνωρίζουν οἱ Ἕλληνες. Τό ζήσαμε καί μεῖς ἐπανειλημμένα. Στούς κύκλους τῶν τότε κρατούντων δέν ἦταν βέβαια ἀρεστές οἱ πρωτοβουλίες καί δραστηριότητες τῆς Ἀκαδημίας, γιά τίς ὁποῖες ἦταν πάντοτε ἐνήμεροι ὄχι μόνον ἀπό σχετικά ἔγγραφα καί δημοσιεύματα, ἀλλά καί ἀπό τίς ἐκθέσεις ὑπηρεσιακῶν καί μὴ πρακτόρων. Ἡ πρώτη «ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ» π.χ. (02-03.01.1969) ξάφνιασε σίγουρα καί ἀνησύχησε πολλούς. Εἶχαν προσέλθει 70 φοιτητές καί φοιτήτριες ἀπό ὅλη τήν Κρήτη, μέ τή σύμφωνη γνώμη καί ἐπιθυμία τῶν ὁποίων καθιερώσαμε τίς ἐτήσιες συνάξεις Κρητῶν Σπουδαστῶν στήν ἀρχή κάθε χρόνου (ἀπαγορεύθηκαν τελικά ὕστερα ἀπό τή σύναξη τοῦ 1972).

Κατά τήν πρώτη ἐκείνη, παράνομη, Συνάντηση ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος εἶχε ἀναπτύξει τό θέμα «Προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐνότητος». Στή δική μου εἰσήγηση («Φοιτητικά κινήσεις σήμερον») εἶχα κάμει, μεταξύ ἄλλων, κάποιες ἀναφορές στά φοιτητικά κινήματα τοῦ προηγούμενου χρόνου, πού εἶχαν ἀναστατώσει τή Γαλλία καί ἄλλες χῶρες.

Ἐξάλλου, ἀλλεπάλληλα δημοσιεύματα τοῦ Σεβασμ. Εἰρηναίου σέ περιοδικά καί ἑφημερίδες ἀναδείκνυαν ἀξίες, μέτρα καί σταθμιά, πού ἔκαναν τή σύγκριση βασανιστική: «Οἱ μεγάλοι δρόμοι τῶν Λαῶν δέν

χαράσσονται με πεζά κυβερνητικά προγράμματα. Χαράσσονται από κείνους που να οραματισταί και γενναίοι».⁷

2 Μαρτίου 1969: Κυριακή της Ὁρθοδοξίας και ἑορτή της Ὁρθόδοξου Ἀκαδημίας Κρήτης. Στήν Ἱ. Μονή Γωνιάς ἱερούργησε ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος. Ἀκολούθησε στήν Ἀκαδημία ἡ πανηγυρική τελετή μέ ὀμιλητή τόν μακαριστό Βασίλειο Τατάκη, Καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, μέ θέμα: «*ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ*».

Μεταξύ τῶν 350 περίπου παρόντων ἦταν καί πολλοί ἐκπαιδευτικοί, πού εἶχαν προσέλθει συμμετέχοντας σέ ἐκδρομή τήν ὁποία ὀργάνωσε ἡ Ἐνωση Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαίδευσεως Ν. Χανίων ὕστερα ἀπό προτροπή μας. Τήν ἐκδρομή ἐκείνη «ἐτίμησε διά τῆς παρουσίας του καί ὁ Γενικός Ἐπιθεωρητής Μ. Ἐκπαίδευσεως τῆς ἸΖ' Ἐκπ. Περιφέρειας κ. Εὐθυμίου»⁸, ὁ ὁποῖος δυσανασχέτησε σίγουρα γιά τήν «τόλμη» μας νά παραχωρήσουμε τό βῆμα τοῦ Ἰδρύματος σέ ἕναν ἄνθρωπο πού εἶχε κατασυκοφαντηθεῖ ὡς ἀριστερόφρων καί ἄθεος!

Τόν Ἰούνιο τοῦ 1969 (6-7) ὀργανώσαμε τό μεγάλο συνέδριο γιά τά ὑδρογεωλογικά προβλήματα τῆς Κρήτης. Ἕνας ἀπό τούς καρπούς του ἦταν ἡ προβολή ἀπό τήν Ἀκαδημία τῆς ἰδέας γιά τή σύσταση ἑνός εὐέλκτου Ὁργανισμοῦ ἀξιοποίησης τοῦ ὑδάτινου πλοῦτου τοῦ νησιοῦ - σκέψη πού ὑλοποιήθηκε ἀργότερα μέ τήν ἴδρυση τοῦ Ο.Α.ΔΥ.Κ. Παρά τό ὅτι εἶχε παραστῆ στό συνέδριο ὁ ἴδιος ὁ Ὑπουργός Γεωργίας Ἀλέξανδρος Ματθαίου, ἀπολύθηκαν λίγες μέρες ἀργότερα δύο Διευθυντές τοῦ Ὑπουργείου του, ἐπειδή εἶχαν κάμει εἰσηγήσεις στήν Ἀκαδημία!

Τό κλίμα τῆς ἐποχῆς, πού γινόταν ὀλοένα καί πιά δυσμενές γιά τό Ἰδρυμα, ὅπως καί γιά τή χώρα γενικότερα, ἐνθάρρυνε τόν Ἐπιθεωρητή νά ἐξαπολύσει τήν παρακάτω ἐγκύκλιο διαταγή του παραμονές τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1969-70:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘ/ΣΙΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠ/ΣΕΩΣ
ΙΖ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ἐν Χανίοις τῆ 27-8-1969

ΠΡΟΣ

τούς κ.κ. Γυμνασιάρχας καί Διευθυντάς τῶν Σχολείων τῆς καθ' ἡμῶς Περιφέρειας

Ἄριθ. πρωτ. Ε.Π. 34.

Ἄριθ. πρωτ. Ε.Π. 35.

Ὡς τυγχάνει ὑμῖν γνωστόν, εἰς τήν κωμόπολιν τοῦ Κολυμβαρίου καί παρά τήν Μονήν Γωνιάς ἔχει ἰδρυθῆ καί λειτουργεῖ ἰδιωτικῶς ἡ λεγομένη Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία. Εἰς ταύτην ὀργανοῦνται συνέδρια, εἰς ἃ καλοῦνται διάφοροι ξένοι ὀμιληταί. Ἀλλά καλοῦνται καί ἐκπαιδευτικοί λειτουργοί ἵνα παραστῶσιν εἰς αὐτά. Ἐπειδή τά συνέδρια ταῦτα δέν συγκαλοῦνται ὑπό τινος Προϊσταμένης Ἀρχῆς, ἀλλ' εἶναι ἰδιωτικῆς ὑπόθεσις τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας, καί ἐπειδή αἱ διεξαγόμεναι συζητήσεις προεδρεύονται ὑπό τοῦ τέως Παρέδρου τοῦ περιβοήτου Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Παπαδεροῦ, τόν ὁποῖον ἡ Ἐθνική Κυβέρνησις ἀπεμάκρυνε τῆς ἐνεργοῦς ὑπηρεσίας λόγῳ τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐθνικοφρόνων ἐκπαιδευτικῶν, διά τοῦτο προήχθημεν εἰς τήν ἀπόφασιν ν' ἀπαγορεύσωμεν τήν συμμετοχήν τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν εἰς τά ἀνεξέλεγκτα καί ἀνεύθυνα ταῦτα συνέδρια καί σεμινάρια. Συνεπῶς, πᾶς ὅστις ἤθελεν οἰκεία βουλήσει συμμετάσχει εἰς ταῦτα, θά τιμωρηταί παραδειγματικῶς.

Ὁ Γενικός Ἐπιθεωρητής

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

⁷ Μητροπολίτου Κισάμου-Σελίνου Εἰρηναίου (1969), 4.

⁸ ΧΑΝ. ΝΕΑ 05-03-1969, σελ. 1.

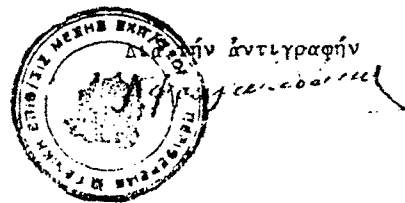
ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ:

Σόν Υπουργείον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρητῶν
 Νομαρχίαν Χανίων ΕΝΤΑΥΘΑ
 Στρατιωτικόν Δ/τήν V Μεραρχίας ΕΝΤΑΥΘΑ
 Δ/σιν Χωροφυλακῆς Νομοῦ Χανίων ΕΝΤΑΥΘΑ

Ὁ Γενικός Ἐπιθεωρητής
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ:

1. Σόν Υπουργείον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρητῶν
 Α.Ε.Σ. ΑΘΗΝΑΣ
 2. Νομαρχίαν Χανίων ΕΝΤΑΥΘΑ
 3. Στρατιωτικόν Δ/τήν V Μεραρχίας ΕΝΤΑΥΘΑ
 4. Δ/σιν Χωροφυλακῆς Νομοῦ Χανίων ΕΝΤΑΥΘΑ

Εἶναι φανερό πῶς τέτοια κείμενα μποροῦν νά συντάσσουν μόνον ἄνθρωποι μεθυσμένοι ἀπό ἰδεολογικούς φανατισμούς ἢ - στή συγκεκριμένη περίπτωση - ἀπό μικροπρεπεῖς ἐμπάθειες καὶ συμφεροντολογικῆς σκοπιμότητες. Ἴσως γι' αὐτό καὶ ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος ἐπέλεξε τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ «μεθυστῆ», γιὰ νά γράφει τὴν ἀπό 3^{ης} Νοεμβρίου 1969 ἑξασέλιδη ἐλεγκτικὴ ἐπιστολὴ του πρὸς τόν «Κύριον Γρηγόριον Εὐθυμίου, Γενικόν Ἐπιθεωρητὴν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ΙΖ Περιφέρειας, Χανιά».

Παραθέτουμε χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης:

«Κύριε Γενικέ Ἐπιθεωρητά,

Λιτούμεθα κατ' ἀρχὴν ἀπευθύνοντες πρὸς ὑμᾶς τὴν παροῦσαν, ἀλλὰ ἀναγκασόμεθα νά πράξωμεν τοῦτο κατόπιν τῆς ὑπ ἀριθ. Ε.Π. 35/27-8-

1969 ὑμετέρας Διαταγῆς, ἣτις περιῆλθεν εἰς γνώσιν ἡμῶν καὶ διὰ τῆς ὁποίας σινοφαντεῖτε ἐν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης καὶ δημιουργεῖτε σκάνδαλον εἰς τὸ Ποίμνιον τῆς Μητροπόλεως ἡμῶν.

Διὰ τῆς ὡς ἄνω δηλονότι διαταγῆς ὑμῶν... ἀπαγορεύετε πρὸς τοὺς Ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς τῆς Περιφέρειας σας νά μετέχουν εἰς τὰ Συνέδρια τῆς ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ...

Στηρίζετε δέ τὸν λόγον τῆς ἀπαγορεύσεως ὑμῶν ταύτης εἰς ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἀφ' ἑνὸς μὲν δέν ἔχονται ἀληθείας, ἀφ' ἑτέρου δέ διατιπῶνται ὡς σινοφαντεῖα καὶ διαβολαὶ ἐναντίον τοῦ Ἰδρυματος τούτου.

Καὶ ἀναφέρω ὠρισμένα σημεῖα τῆς ἀπαγορεύσεως ὑμῶν:

Α' "... Ὡς τυγχάνει ὑμῖν γνωστόν, εἰς τὴν κομόπολιν Κολυμβαρίου καὶ παρὰ τὴν Ἱεράν Μονὴν Γωνιάς ἔχει ἰδρυθῆ καὶ λειτουργεῖ ἰδιωτικῶς ἡ λεγομένη Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης..." καὶ «...ἐπειδὴ τὰ Συνέδρια ταῦτα δέν συγκαλοῦνται ὑπὸ τινος Προϊσταμένης Ἀρχῆς, ἀλλ' εἶναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς...».

Εἶθε ὁ Γενικός Ἐπόπτης τῆς Παιδείας ἐν τῇ Περιφέρειᾳ ὑμῶν, κ. Γενικέ, καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία οὐδέν τό κρυπτόν ἔχει. Ἐπρεπε λοιπόν νά γνωρίζετε ὅτι τὸ Ἰδρυμα τοῦτο, περὶ τοῦ ὁποίου περιφρονητικῶς ὀμιλεῖτε, δέν εἶναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις, ὅπως εἶναι τὰ Φροντιστήρια ἰδιωτικῶν μαθημάτων, ἀλλ' εἶναι Ἰδρυμα κοινῆς ὠφελείας ἀποβλέπον εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας συμφώνως πρὸς τὰς Ἑλληνορθόδοξους παραδόσεις τῆς Φυλῆς, εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ὠφέλειαν τοῦ τόπου. Εἶναι Πνευματικόν Ἰδρυμα, τό ὁποῖον τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριαρχείου καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Εἶναι Πνευματικόν Ἰδρυμα, εἰς τὰ Ἐγκαίνια τοῦ ὁποῖου (κατὰ τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1968) παρέστησαν μεταξύ χιλιάδων λαοῦ: ... [ἀναγράφονται ἐπίσημα πρόσωπα καὶ φορεῖς].

Ἀλλὰ καὶ ἐάν ἀκόμη ἔλειπεν ὅλη αὐτὴ ἡ λαμπρὰ μαρτυρία περὶ τῆς Ἀκαδημίας, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο μόνον ἐν ἀπλοῦν Ἰδρυμα τῆς Μητροπόλεως Κισάμου καὶ Σελίνου, καὶ πάλιν δέν θά ἔπρεπε νά χαρακτηρισθῆ ὡς "ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις", διότι μόνον εἰς τὰ Κομμουνιστικὰ Κράτη ἢ

Ἐκκλησία καί τὰ ἔργα αὐτῆς θεωροῦνται ὡς "ἰδιωτική ὑπόθεσις", ὄχι ὁμῶς καί εἰς τήν Πατρίδα μας Ἑλλάδα....

Β' "...Εἰς ταύτην ὀργανοῦνται συνέδρια εἰς ἃ καλοῦνται διάφοροι ξένοι ὀμιληταί".

Εἰς τήν φράσιν ταύτην ὑπάρχει μία διάθεσις μομφῆς καί δυσπιστίας πρὸς τὸ Ἴδρυμα, κ. Γενικέ, ἀλλ' ὑπάρχει ἀκόμη καί ἓν ψεῦδος. Διότι ναί μὲν καλοῦνται "διάφοροι ξένοι ὀμιληταί", ἀλλ' οἱ ὀμιλοῦντες ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δέν εἶναι πάντοτε ξένοι. Οἱ πλείστοι τούτων εἶναι ἰδιόκοι μας: Καθηγηταί Πανεπιστημίων καί ἄλλοι δεδοκιμασμένοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Χώρας. Ἀλλά καί οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται, δέν εἶναι ὑποπτοι καί ἀσήμαντοι, ἀλλ' εἶναι (ὡς ὁ Θεολόγος DE LUBACK, ὁ Ψυχολόγος DREIKURS κ.λπ.), ἄνθρωποι παγκοσμίου κύρους καί περιωπῆς καί ἡ παρουσία των εἶναι πολλαπλῶς εὐεργετική διὰ τήν Χώραν μας...

Γ' "...Ἐπειδή αἱ διεξαγόμεναι συζητήσεις προεδρεύονται...".

Καί εἰς τόν ἰσχυρισμόν τούτον ὑπάρχουσιν ἀνακρίβειαι καί συκοφαντίαι διότι:

α) Αἱ διεξαγόμεναι συζητήσεις δέν προεδρεύονται πάντοτε ἀπὸ τόν κ. Παπαδερόν καί τὸ γενικόν ἔργον τῆς Ἀκαδημίας δέν τὸ κατευθύνει μόνος του ὁ κ. Παπαδερός.

β) Ἡ κατά τοῦ κ. Παπαδεροῦ μομφή, ὡς δύναμαι νά γνωρίζω, προέρχεται ἐκ προσωπικῶν καί οὐχί ἀγαθῶν ἐλατηρίων. Ὁ κ. Παπαδερός δέν ἀπεμακρύνθη τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διὰ τούς λόγους τούς ὁποῖους ὑμεῖς ἀναφέρετε, ἀλλά διότι κατηγορήθη ἡ θέσις εἰς ἣν ὑπηρέτει.⁹

⁹ Τὸ Παιδαγωγικὸ Ἴνστιτοῦτο καταργήθηκε μὲ τόν δικτατορικὸ Α.Ν. 59/1967 (Ἰούλιο). Τὰ μέλη του ὑποβιβάστηκαν καί ἐπανήλθαν στοὺς βαθμούς καί στίς θέσεις πού κατεῖχαν πρὸ τοῦ διορισμοῦ τους στό Ἴνστιτοῦτο. Ἡ Ἑλλη Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου καί ὁ γράφων ἀπολυθήκαμε (ἡ πρώτη ὑπηρετοῦσε προηγουμένως στήν ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευση, ὁ δεῦτερος στό ἔξωτερικόν, ὅπου βέβαια δέν μποροῦσε νά ἐπανέλθει μὲ νόμο τῆς δικτατορίας!). Ὁ Ἐπιθεωρητῆς ἀγνοοῦσε προφανῶς ὅτι, λίγους μόλις μῆνες μετὰ τήν ἀπόλυσή μου, ἐντεταλμένοι τοῦ καθεστώτος μετέφεραν σέ μένα (τόν δῆθεν διώκτη τῶν ἐθνικοφρόνων!) τήν πρότασή του νά ἀναλάβω τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας! Ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος, τόν ὁποῖον παρεκάλεσα καί ἦλθε στήν Ἀθήνα γιά διαβούλευση, ἀλλά καί ἄλλοι, διατηροῦμε στή μνήμη μας τόν καιρὸ πού

γ) Ὁ κ. Παπαδερός ἔχει μόρφωσιν καί ἱκανότητα καί θά ἠδύναιτο νά κατέχη θέσιν καλύτεραν τῆς ἣν ἔχει σήμερον ἐν τῇ Χώρα ἡμῶν ἢ καί ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ. Κάμνει ὁμῶς καί ἐκεῖνος μίαν θυσίαν εὐρισκόμενος εἰς τήν θέσιν πού εὐρίσκεται σήμερον...

Δ' "... Εἰς τὰ ἀνεύθινα καί ἀνεξέλεγκτα αὐτὰ συνέδρια...".

Τὰ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὀργανούμενα Συνέδρια, κ. Γενικέ, δέν εἶναι "ἀνεύθινα καί ἀνεξέλεγκτα", ὅπως τὰ δυσφημεῖτε.... ἡ Μητρόπολις Κισιάμου καί Σελίνου δέν εἶναι ἀνεύθυνος καί ἀνεξέλεγκτος καί λυπούμεθα καί πάλιν διότι ὀμιλεῖτε μὲ τόσῃν ἀσέβειαν διὰ τήν Ἐκκλησίαν.

Ε' "Πᾶς ὅστις ἤθελεν οἰκεία βουλήσει συμμετάσχει εἰς ταῦτα (τὰ συνέδρια) θά τιμωρῆται παραδειγματικῶς".

Τόσον ὀλεθρία καί μεμιασμένη λοιπόν εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, ὥστε νά τιμωρῶνται παραδειγματικῶς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ οἱ ὁποῖοι θά τήν πλησιάσουν;

Κύριε Γενικέ Ἐπιθεωρητά.

Γνωρίζετε ὅτι μὲ τήν ἀτυχεστάτην ταύτην ἐγκύκλιόν σας δημιουργεῖτε σκάνδαλον καί πρόκλησιν εἰς τήν Ἐκκλησίαν Κρήτης καί εἰδικώτερον εἰς τήν περιοχὴν τῆς Μητροπόλεως ἡμῶν;

Γνωρίζετε ὅτι πολλοὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν τούς ὁποῖους τόσον σκληρῶς ἀπειλεῖτε, ἐάν θά ἔχουν σχέσεις μὲ τήν Ἀκαδημίαν, εἶναι Κληρικοί καί Θεολόγοι τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν, ἢ εἶναι φίλοι καί συνεργάται εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικόν Πρόγραμμα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἢ ὑπῆρξαν μαθηταί ἢ συνάδελφοι ἡμῶν κατά τήν εἰκοσαετῆ ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει ὑπηρεσίαν ἡμῶν;

Διατί ὀδηγεῖτε τούς ἄνθρώπους αὐτούς εἰς δύσκολον θέσιν, ὥστε νά ὑποχρεωθοῦν νά ἀσεβοῦν ἢ νά ὑποκρίνονται ἐναντι τοῦ Ἐπισκόπου των ἢ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ των; Διατί ἀρνεῖσθε καί ἐμποδίζετε τήν Ἐκκλησίαν νά ἀσκήσῃ τὸ πνευματικόν της καθῆκον εἰς ἄνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν πνευματικόν ἔργον καί κρατοῦν εἰς τὰς χεῖράς των τήν ἀγω-

ἔγινε. ὅταν, μεταμεσονύκτιες ὥρες, ἔδωσα κατηγορηματικά τήν ἀρνητικὴν ἀπάντησή μου. Ἄνάλογοι πειρασμοὶ ἐμφανίσθησαν ξανά καί ξανά, μὲ ἐναλλασσόμενες μορφές πιέσεων καί μὲ συμπιραστάτη πάντα τόν Γέροντα.

την τοῦ σημερινοῦ καί τοῦ αὐριανοῦ Ποιμνίου μας: Διατί ἐμποδίζετε μίαν ἐπιμόρφωσιν καί πνευματικὴν ἐνασχόλησιν εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι, διαμένοντες εἰς ἐπαρχίαν καί μακρὰν πάσης πνευματικῆς ἐστίας ὄντες, θὰ εὑρισκον εἰς τὰ Σεμινάρια τῆς Ἀκαδημίας μίαν ἐπιστημονικὴν ἐνημέρωσιν, μίαν πνευματικὴν τροφήν, μίαν συνεργασίαν καί μίαν ἀδελφικὴν ἀγαλλίασιν:...

Γνωρίζετε ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμὴν, πού ἡ Κρήτη ὀλόκληρος ἀγωνιᾷ καί ἀναμένει νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ἔδαφός της Ἀνώτατα Πνευματικά Ἰδρύματα, ἢ πολεμικὴ σας ἐναντίον τῆς Ἀκαδημίας ἔχει προκαλέσει ἀγανάκτησιν καί ἀποδοκιμασίαν:

Ἀλλά πέραν τούτων ὑπάρχει καί τὸ προσωπικὸν παράπονον ἡμῶν, κ. Γενικέ.

Γνωρίζετε τὴν ἀγάπην ἡμῶν διὰ τὴν παιδείαν καί τὸ ἔργον τῆς Μητροπόλεως Κισάμου καί Σελίνου διὰ τὴν Παιδείαν. Γνωρίζετε τὴν μεγάλην μου ἐκτίμησιν καί τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Μητρόπολις ἡμῶν μέ τοὺς πρκατόχους σας Ἐπιθεωρητὰς κ.κ. Μπαλαγιάννην, Κουσκουνᾶν, Μουνδρέαν κ.λπ. (᾿Ωμιλήσατε σεῖς ὁ ἴδιος περὶ τούτου). Γνωρίζετε ἐπίσης τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ἐμπιστοσύνην καί τὴν φιλίαν, μέ τὴν ὁποίαν περιεβάλλομεν καί ὑμᾶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς σας ἐν Κρήτῃ, τόσον ἡμεῖς προσωπικῶς, ὅσον καί ὁ κ. Παπαδερός, ὅστις ἐφιλοξένησεν ὑμᾶς εὐπροσηγόρως πάντοτε εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν πληγώνετε τὴν Ἐκκλησίαν καί καταστρέφετε τὴν συνεργασίαν της; Ἡδύνασθε κάλλιστα νὰ ὀμιλήσητε πρὸς ἡμᾶς διὰ τυχόν παρατηρήσεις σας ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας. Αὐτὸ ἐπιβάλλει ἡ εἰλικρίνεια καί ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη μεταξὺ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται καί συνεργάζονται διὰ κοινούς πνευματικούς σκοπούς¹⁰.

¹⁰ Τὸ προσωπικὸ αὐτὸ παράπονον τοῦ Ἐπισκόπου κατανοεῖται καλύτερα, ἐάν ληφθῆι ὑπόψη ὅτι πρῶτιστο ἔργον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας ἐπιθυμοῦσε νὰ εἶναι ὁ ἐποικοδομητικὸς διάλογος τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴ νεοελληνικὴ διανόησιν καί μάλιστα μέ τοὺς ἐκπαιδευτικούς. Καί ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἔθετε ἀνυπέβλητα ἐμπόδια ἢ ἀπειλητικὴ διαταγή.

Ἀιτιοῦμεθα καί πάλιν, κ. Γενικέ, διότι ἀπειθῖνομεν πρὸς ὑμᾶς τὴν παροῦσαν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον δικαιοῦμεθα, νομίζομεν, νὰ γνωρίσωμεν καί πρὸς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπειθῖνετε τὰς κατηγορίας σας ἐναντίον τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Δέν ἐπράξαμεν τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς, διότι ἠλπίζομεν ὅτι ὁ χρόνος καί ἡ σιωπὴ ἡμῶν θὰ ἔδιδον τὴν εἰκαιρίαν νὰ σκεφθῆτε καλύτερον καί νὰ δικαιώσητε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ θέμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης.

Ἦδη, καί πρὶν προβῶμεν εἰς ἄλλας ἐνδεδειγμένας ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀπειθῖνομεν τὴν παροῦσαν μέ τὴν πατρικὴν καί φιλικὴν σύστασιν ὅπως ἀνακαλέσητε τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην Διαταγὴν καί διορθώσητε τὴν ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Κρήτῃ πρόκλησιν ὑμῶν.

Μετ' εὐχῶν

Ἐν Καστελλίῳ τῇ 3. Νοεμβρίου 1969

Ὁ Κισάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖος

Κοινοποιήσις

α) Ἱεράν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον Κρήτης, Ἡράκλειον.

β) Ὑπουργεῖον Παιδείας καί Θρησκευμάτων, Ἀνώτατον Ἐκπαιδ. Συμβούλιον.

γ) Ἡ Μεραρχίαν, Χανιά.

δ) Νομαρχίαν Χανίων, Χανιά.

ε) Ἀνωτέραν Διοίκησιν Χωροφυλακῆς Κρήτης, Χανιά.

στ) Γυμνάσια Νομῶν Χανίων καί Ρεθύμνης.

Ἄδεια γιὰ δίκη

Ἀνάκληση τῆς ἐπαίσχυντης διαταγῆς δέν ἔγινε βέβαια. Ὁ Ἐπιθεωρητής, ἀντίθετα, συνέχιζε τίς προκλήσεις του καί τρομοκρατοῦσε φίλους καί συγγενεῖς μου ἐκπαιδευτικούς. Ζήτησα λοιπὸν ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς

ΟΑΚ Σεβασμ. Ειρηναίων «εὐλογίαν καὶ συγκρατάθεισιν», προκειμένου νά προσφύγω στη δικαιοσύνη (ἐπιστολή μου τῆς 12. Δεκ. 1969).

Διὸ μερὲς ἀργότερα ὁ Σεβασμιώτατος μοῦ ἔστειλε τὴν ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 925/14 Δεκ. 1969 ἐπιστολή του, ὅπου σημειώνει καὶ συνιστᾷ: «Καὶ ἡμεῖς λιποῦμεθα διότι ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητής... συκοφαντεῖ καὶ τό ἔργον τῆς Ἀκαδημίας γενικώτερον καὶ ἡμᾶς προσωπικῶς. Οὐδεμία δέ ἀπάντησις ἐλήφθη εἰς σχετικὴν ἐπιστολήν ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον». Προσθέτει: «Βεβαίως δύνασθε νά καταφύγητε εἰς τὴν δικαιοσύνην διὰ τὰς προσωπικὰς ἐναντίον ἡμῶν ἕβρεις τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως θά ἐμπλακῆ καὶ ἡ Μητρόπολις καὶ ἡ Ἀκαδημία, ἔργον τῆς ὁποίας εἶναι, σὶν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἢ μετὰ τῶν ἀνθρώπων καταλλαγῆ», θά παρακαλέσομεν τὴν ἐλλογιμότητά σας νά παραιτηθῆ τῆς εἰς τὰ δικαστήρια προσηγῆς».

Ὁ ἐπίσκοπος καταλείπει τὴν παραινήσή του ὡς ἑξῆς:

«Ὁ ἐν λόγῳ κ. Γενικός, ἄλλωστε, ἔχει προκαλέσει διὰ τῆς τακτικῆς του ἐν Κρήτῃ πολλὰ δυσμενῆ σχόλια δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ αἱ ἀρμόδια ὑπηρεσίαι τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων νομίζομεν ὅτι γνωρίζουσιν τοῦτο».

Ἀναφορά στὸν Παπαδόπουλο

Ἀσφαλῶς τό ἐγνώριζαν. Οὐδέν ὅμως ἔπρατταν. Καὶ ἐπειδὴ τὰ πράγματα μέ τόν Ἐπιθεωρητὴ ἔβαιναν ἀπὸ τό κακό στό χειρότερο, μάλιστα ὄχι μόνο γιὰ τὴν Ἀκαδημία, ἀλλὰ καὶ γιὰ εκπαιδευτικούς, φίλα προσκείμενους πρὸς τόν Σεβασμ. Εἰρηναῖον, τό Ἴδρυμα καὶ ἐμένα, ἀναγκάσθηκα νά ἀπευθύνω στίς 8 Ἰαν. 1970 ἀναφορά 6 σελίδων στὸν ἴδιο τόν Γεώργιο Παπαδόπουλο, πού ἦταν τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργός Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων. Ἀπὸ τό Ὑπουργεῖο ἀπάντησαν μόλις τόν Αὐγούστο (ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 50156/7-8-1970), βεβαιώνοντας ἀπλῶς ὅτι τοῦ περιεχομένου τῆς ἀναφορᾶς μου (στὴν ὁποία δόθηκε ὁ ἀριθμ. πρωτ. 780/3 Φεβρ. 1970) «ἔλαβε γνῶσιν τό Γραφεῖον τοῦ κ. Ὑπουργοῦ»!

Ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ παραθέτω μερικά ἀποσπάσματα τῆς ἀναφορᾶς

μου ἐκεῖνης:

«...Τὴν ἐν λόγῳ διαταγὴν ἤλεγξε καθ' ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῆς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κισάμου καὶ Σελίνου κ. Εἰρηναῖος διὰ τῆς ἀπὸ 3ης Νοεμβρίου 1969 ἀπαντήσεώς του (ὑποβάλλω συνημμένως φωτοαντίγραφον αὐτῆς, ἐπειδὴ πιθανόν δέν ἐλάβετε εἰσέτι γνῶσιν αὐτῆς). Δέν θεωρῶ ἀπαραίτητον νά προσθέσω τι εἰς ὅσα ἐν τῇ ἀπάντησει ἐκεῖνη λέγονται, διερωτῶμαι ὅμως μετὰ πολλῶν ἄλλων πῶς εἶναι δυνατόν νά παραμῆνη ἀναπάντητον τοιοῦτον ἔγγραφο, φέρον μάλιστα τὴν ὑπογραφήν τόσον λαμπροῦ καὶ παγκοσμίως σεβαστοῦ Ἱεράρχου.

.....

Δέν κοινοποιῶ τὴν παροῦσαν εἰς τὰ Γυμνάσια τῆς 1Ζ' Περιφερείας¹¹, ὡς ἐδικοιούμην ἀσφαλῶς καὶ ὄφειλον ἴσως· οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τοῦ τόπου, γνωρίζοντες πρόσωπα καὶ πράξεις, ἔχουν ἀποφανθῆ ἤδη ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἐπὶ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐν λόγῳ ἐγκυκλίου· ἄλλωστε δέν εἶναι χρήσιμος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ὁ ταραχος τῶν παθῶν.

.....

Ὁ κ. Εὐθυμίου χρησιμοποιοῖ τὴν ἐμπειπιστευμένην αὐτῷ δημοσίαν ἐξουσίαν, ἵνα ἐκδικηθῆ ἐπὶ προσωπικοῦ ζητήματος¹².

.....

¹¹ Ἐκοινοποίησα ὅμως τὴν ἀναφορά μου στοὺς παραλήπτες τῆς δικῆς του ἐγκυκλίου διαταγῆς καὶ ἐπιπλέον στήν Ἱ. Ἐπαρχιακὴ Σύνοδο Κρήτης καὶ στήν Ἱ. Μητρόπολη Κισάμου καὶ Σελίνου.

¹² Συνοψίζω ἐδῶ ὅσα σχετικῶς καταγράψω ἐκτενέστερα στήν Ἀναφορά μου:

Ὡς Ἀντιπρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης (Κ.Υ.Σ.Δ.Ε.) εἶχα συνταχθεῖ μέ τὰ λοιπὰ ἔμπειρα μέλη τοῦ Συμβουλίου στήν ἀπόρριψη ἔνστασης τοῦ Εὐθυμίου κατ' ἀποφάσεως τοῦ ΠΥΣΜΕ Ἀθηνῶν, πού δέν τόν εἶχε ἐντάξει στοὺς πίνακες προακτέων στὸν βαθμὸ τοῦ Γυμνασιάρχου (Κ.Υ.Σ.Δ.Ε., συνεδρία 8/29-03-65, σελ. 24-26), μετὰξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ ἐπειδὴ, σύμφωνα μέ τὰ στοιχεῖα τοῦ φακέλλου του, ὁ Ὑπουργός Παιδείας Ἀχιλ. Γεροκωστόπουλος, «διώκων» προφανῶς καὶ ἐκεῖνος «τοὺς ἐθνικόφρονες εκπαιδευτικούς», τόν εἶχε παραπέμψει στὸν Εἰσαγγελέα, γιὰ νά διωχθεῖ «ἐπὶ διγαμία». Τό Τριμελές ἐν Ἀθήναις Δικαστήριον Πλημμελειοδικῶν δέχθηκε «πάντα τὰ ἐν τῷ κατηγορητηρίῳ», διέταξε ὅμως «τὴν παῦσιν τῆς περαιτέρω διώξεως λόγω παραγραφῆς τοῦ ἀδικήματος» (Πρακτικόν Δικαστηρίου 13129/1-10-1956).

Προσθέτω ότι ο Γ. Ειθιμίου «ἔσπευσεν ἐξ τῶν πρώτων νά ζητήσῃ διορισμὸν εἰς τὸ Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτοῦτον», τὸ ὁποῖον μέμφεται τότε ὡς «περιβόητον».

.....
 «Θλίβομαι, δι' ὃ καὶ καταγγέλλω εὐθαρσῶς καὶ ἐντυπογράφως: ὁ κ. Εὐθυμίου ἀπέτυχεν οἰκτρῶς καὶ περιήγαγε τὴν Παιδείαν τοῦ τόπου μας εἰς θλιβερόν ὄνειδισμὸν. Οὐδόλως συγκοφαντῶ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἀληθεια μαρτυρεῖ. Ταύτην θά διαπιστώσητε εὐκόλως, ἐάν διατάξητε ἀνακρίσεις (ὄχι μόνον μεταξύ τῶν ἐκπαιδευτικῶν), ἀφοῦ προηγουμένως ἀπομαζοῦνῃτε τὸν κ. Εὐθυμίου, ἵνα οἱ μάρτυρες καταθέσουν ἐλευθέρως καὶ ἀφόβως¹³. Ἐάν τοῦναντίον τὸ Ὑπουργεῖον ἀρκεσθῇ, ὡς διεδόθη, εἰς τὴν ἀπλὴν μετάθεσιν αὐτοῦ, θά ἐπιτρέψητε νά πιστεύω ὅτι θά ἦτο

¹³ Ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶχε χρησιμοποιήσει ποικίλα μέτρα τρομοκράτησης καὶ καταδίωξης τῶν ἐκπαιδευτικῶν, μάλιστα ἐκείνων ποὺ εἶχαν κάποια φιλικὴ σχέση ἢ συνεργασία μὲ τὸν Σεβασμ. Εἰρηναῖον, τὴν Ἀκαδημία ἢ ἐμένα. Στὸ ἀπὸ 22 Μαΐου 1976 «ΠΟΡΙΣΜΑ ἐνόρκου διοικητικῆς ἀνακρίσεως...εἰς βάρος τοῦ...Εὐθυμίου...», ποὺ συντάξε ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Μ. Ε. Νικόλαος Γαρουσιότης, ἀναφέρονται μεταξύ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Ὁ ὑπὸ κρίσιν ...Εὐθυμίου, μετερχόμενος ἀντιιδεολογικὰς καὶ ἐκνόμους μεθόδους πρὸς ἐξαναγκασμὸν ὑπακοῆς τῶν ὑφισταμένων του εἰς αὐθαγέτους καὶ δολίαις ἐνεργείαις του, ἐτι πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ κατήλωσιν τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Παπαδεροῦ, ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, διωχθέντος ἀπὸ τότε ὑπὸ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος, τοῦ ὁποῖου τὴν στυγνὴν τακτικὴν κατατρομοκρατήσεως τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἐφήρμοσεν ὁ διωκόμενος ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων του ἐν συνειδήσει, μεθ' ὑπερβάλλοντος ζήλου, μετ' ἐκθύμου σκληρότητος, ὡς καὶ μετὰ πρωτοφανοῦς μισαλλοδόξου φανατισμοῦ καὶ ἐμπαθείας, ἐπὶ τῷ τέλει ἐπιδαφιλεύσεως αὐτῷ, πέραν τῶν μέγχι τῆς στυγνῆς ἐκείνης κεκτημένων ἀθεμίτων ὑπηρεσιακῶν ἀποκτημάτων, καὶ ἐτέριον, ὡσαύτως ἐκδίκων, ὑπηρεσιακῶν πλεονεκτημάτων, ἐ δ ἰ ω ξ ε ν ἀπροκαλύπτως καὶ μετ' ἀπιστεῦτου θράους ὑφισταμένους του καὶ ἐ ξ ἑ θ η κ ε ν ἀθώους εἰς φοβεροὺς κινδύνους διώξεων καὶ ἐπιβολῆς ἐξοντωτικῶν ποινῶν ὑπὸ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος...» (ΠΟΡΙΣΜΑ σελ. 35 ἑξ.).

Ὡς χαρακτηριστικὴς περιπτώσεως διωγμοῦ τὸ ΠΟΡΙΣΜΑ ἀναφέρει, μεταξύ πολλῶν ἄλλων, ἐκεῖνες τῶν:

Ἰωάννου Ἀναστασάκη, θεολόγου καθηγητῆ τοῦ Γυμνασίου Καντάνου (κατηγορίες: «ὄμιλῶν ἐπ' ἐκκλησίαις κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνέφερον εἰς περιορισμὸν τοῦ λόγου του ὅτι: "τόσον ὁ ἀνατολικὸς κόσμος, ὅσον καὶ ὁ δυτικὸς εἶναι σάπιος", ἐδημοσίευσε ἄρθρα στὸ περιοδικὸ "Χριστὸς καὶ Κόσμος", στὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε "τὴν λεγομένην Δημοτικὴν γλῶσσαν"». Χριστοῦ Μακρῆ, φιλολόγου, Κωνστ. Τουρνάκη, μαθηματικοῦ (εἶχε συνεργασία μαζί μου στὰ πλαίσια διοργάνωσης τῆς Ἐταιρείας Θεάτρου Κρήτης) κ.ἄ. Λόγω συγγενείας εἶχε ταλαιπωρήσει ποικιλότροπα καὶ τὴν Ἀρχόντισσα Παπαδεροῦ-Ναναδάκη, φιλόλογο.

προτιμώτερον νά παραμείνῃ οὗτος ἐνταῦθα. Δέν ὑπάρχει λόγος νά δοκιμασθῇ καὶ ἑτέρα περιφέρεια. Ἐδῶ ἐγίνε πλέον ἀρκοῦντως γνωστός. Μείλλοντικά σφάλματα ἢ παραστρατήματά του δέν πρόκειται νά ἐπιδεινώσουν αἰσθητῶς τὴν γενομένην ἤδη ζημίαν».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς, ποὺ πληροφορήθηκε προφανῶς τὴν ὑποβολὴ τῆς ἀναφορᾶς μου, κυριαρχήθηκε ἀπὸ ἀκόμη μεγαλύτερη αὐθάδεια. Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐξαπέλυσε νέα ἐγκύκλιο (101/27-1-1970, ἀριθμ. πρωτοκ. 223) πρὸς τοὺς Γυμνασιάρχους καὶ Διευθυντὲς τῶν σχολείων τῆς Περιφέρειᾶς του. Ἐντέλλεται, μεταξύ ἄλλων, νά ἀναπτυχθεῖ στοὺς μαθητὲς «τό νόημα καὶ ἡ σημασία τῆς ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ἐπιτευχθείσης Εὐτυχοῦς συνθέσεως τῆς Ἰδέας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας, στηλιτευθῆ δέ ἡ τάσις τοῦ κοσμολιτικοῦ [ἐννοεῖ: κοσμοπολιτικοῦ] ἢ ὑλιστικοῦ Χριστιανισμοῦ, τάσις ἢ ὁποῖα θά ὀδηγήσῃ τὸ Ἔθνος εἰς ἄφευκτον ἀφανισμὸν καὶ ἐξουθένωσιν»!

Εἶναι φανερὴ καὶ ἐδῶ ἡ ἐπίθεση κατὰ τοῦ Σεβασμ. Εἰρηναίου. Ὡς «κοσμοπολιτισμὸς» καυτηρίαζε τὰ ἀνοίγματα τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς ΟΑΚ πρὸς τὴν Οἰκουμένη¹⁴ καὶ ὡς «ὑλιστικὸ Χριστιανισμὸς» τίς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς φτώχειας, τὴν ἐπιμόρφωση τῶν Ἄγροτῶν (Κέντρον Ἀγροτικῆς Ἀναπτύξεως στὸ Κολυμπάρι), τὴν ἐκπαίδευση τεχνιτῶν καὶ τὴν προαγωγή τῆς γυναίκας (Τεχνικὲς Σχολές στὸ Καστέλλι, Οἰκοκυρικὴ Σχολή, Σύλλογοι Γυναικῶν) κ.λπ. Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα συναφῆ τῆς «λειτουργικῆς διακονίας» τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἐμπερίστατο ἄνθρωπο τὰ καταγγέλλει ὡς «ὑλιστικὸ Χριστιανισμὸς». Γι' αὐτὸ κοινοποιεῖ τὴν ἐγκύκλιό του πρὸς τὴν «Ἱ. Σύνοδον Ἐκκλ. Κρήτης» καὶ τὸν «Σεβ. Μητροπολίτην Κυδ. καὶ Ἀποκ. κ. Νικη-

¹⁴ Ἦδη, κατὰ τὰ ἐγκαίρια τῆς ΟΑΚ ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος εἶχε τοποθετηθεῖ σαφῶς ἐπὶ τοῦ θέματος: «Οἱ ἄνθρωποι ὅλου τοῦ κόσμου...ἔχουν χρέος...νά συναντηθοῦν, νά συνεργασθοῦν καὶ νά ἐπιβιώσουν. Ἡ Οἰκουμενικὴ ἀνθρωπότης...τίθεται κατὰ τὴν ἐποχὴν μας...ὡς ἀδυσώπητος ἀνάγκη καὶ πραγματικότης καὶ ἔχομεν χρέος νά τὴν κατανοήσωμεν καὶ νά τὴν βοηθήσωμεν. Οἰκουμενικὴ ἀνθρωπότης ὁμως σημαίνει καὶ οἰκουμενικὸν διάλογον...Ἀκριβῶς τὸν οἰκουμενικὸν διάλογον...ἔρχεται νά διακονήσῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης». Παπαδερός 1971, 32-33.

φ όρον», όχι όμως και προς τόν Σεβασμ. Ειρηναῖον.

Τιαυτόχρονα επιδιώκει νά αποκτήσει εκκλησιαστικά στηρέματα, π.χ. από τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κρήτης Εὐγένιον¹⁵ καί τόν Μητροπολίτη Κυθωνίας καί Ἀποκορώνου Νικηφόρον. Ἡ «ΕΥΑΡΕΣΚΕΙΑ» πού κατάφερε νά ἐκμαιεύσει ἀπό τόν τελευταῖο (ἐγγραφον ἀπό 14-3-1970) καί νά τή χρησιμοποιήσῃ ἔκτοτε ὡς ἀσπίδα καί τεκμήριον σοφίας, μεγαλοσύνης καί ἀφοσιώσεως στήν Ἐκκλησία θά ἀνῆκε στίς πιό θλιβερές στιγμές τοῦ εκκλησιαστικοῦ βίου μας στήν Κρήτη κατά τήν περίοδο τῆς δικτατορίας, ἄν δέν ἴσχυαν ὅσα κατέθεσα κατά τήν ἔνορκο διοικητική ἀνάκριση εἰς βάρος τοῦ Γρ. Εὐθυμίου, τήν ὁποίαν ἐνήργησε ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητής Μ.Ε. Νικόλαος Γκρουμούτης ὕστερα ἀπό τήν 141/13-1-1976 διαταγή τοῦ Ὑπ. Παιδείας. Κατέθεσα τότε: «Οὐδόλως ἐκπλήσσομαι διά τό περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου. Ἐκπλήσσομαι ὁμως διότι ὁ κατηγορούμενος ἐπικαλεῖται τοῦτο σήμερον, μή φειδόμενος οὐδ' αὐτῆς τῆς μνήμης τοῦ θανόντος Ἱεράρχου. Δέν ἐπιθυμῶ νά σχολιάσω τόν τρόπον ὑποκλοπῆς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ γέροντος καί ἀσθενοῦς Ἐπισκόπου¹⁶. Τοῦτο δέον μόνον νά σημειωθῇ: Ὁ ὁμορος ἐπίσκοπος, ὁ παγκοσμίου φήμης Κισάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖος, εἶχε μόλις προηγουμένως ἐγκαλέσει τόν Ἐπιθεωρητήν διά τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τόν Ἐπιθεωρητήν (3-11-69), τό ὅποιον εἶχε κοινοποιηθῆ καί εἰς τήν Ἱεράν Σύνοδον καί εἶχε προκαλέσει μέγαν σάλον εἰς τήν περιοχὴν Χανίων. Εἶναι παντελῶς ἀδιανόητον, κατόπιν τούτου, νά ὑπέγραψεν ὁ Μητροπολίτης Χανίων ἐν ἐργηγόρσει τοιοῦτον περί τοῦ κ. Εὐθυμίου ἐπαινετικόν ἐγγραφον.» (ΠΟΡΙΣΜΑ, 31).

¹⁵ Δέν γνωρίζω ἄν ἐπράξε κάτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τότε καί τί. Ὁ Ἐπιθεωρητής πάντως ἔφερε βαρέως τό γεγονός ὅτι μέ τό ἀπό 14-8-72 ἐγγραφον τῆς Ἱ. Συνόδου Κρήτης εἶχα ὀρθῶς νά παραστῶ «ἀπό μέρος τῆς Ἡμιαυτονόμου Ἐκκλησίας Κρήτης» στό Διορθόδοξο Θεολογικό Συμπόσιο Θεσσαλονίκης (12-16 Σεπτ. 1972).

¹⁶ Στίς 10-7-1974 ἐπιδόθηκε στόν Μητροπολίτη Προεδρικό Διάταγμα, πού ὄριξε ὅτι ἀποχώρησε αὐτοδικαίως ἀπό 22-5-1974, λόγω συμπληρώσεως τοῦ ὁρίου ἡλικίας. Ἀπεβίωσε στίς 18-7-1975.

Ἐνοχλητικά δημοσιεύματα

«Χρῆος καί σκοπός τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά ὑπερασπίσῃ πανταχοῦ καί πάντοτε τήν ἀξίαν καί τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τόν ὅποιον ὁ Θεός ἐπλασε "κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν" καί τόν ἐπροίκισε μέ τό ὑπερόχον - ἔστω καί ἐπικίνδυνον - δῶρον τῆς ἐλευθερίας. Ἰδοῦ διατί ἡ Ἐκκλησία ὑπερασπίζουσα τήν ἀξιοπρέπειαν καί τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου ὑπερασπίζεται τό περιεχόμενον καί τήν ἀποστολήν τῆς. Ἰδοῦ διατί πρόσωπα καί συστήματα πού ἀρνοῦνται τήν ἀξίαν καί τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό βάθος εἶναι ἐχθροί τῆς Ἐκκλησίας καί ἀρνοῦνται τά ἰδεώδη καί τήν ἀλήθειάν τῆς».¹⁷

«...25η Μαρτίου. Τό Ἔθνος γιορτάζει καί χρειάζεται τόν Πανηγυρικό του... Ποιός θά μιλήσῃ λοιπόν;... Ποιός θά μιλήσῃ γιά τήν Ἐλευθερία τοῦ Ἔθνους χωρίς νά ζημιώσῃ τή δύναμη καί τή σωτηρία του καί ποιός θά μιλήσῃ γιά τή σωτηρία τοῦ Ἔθνους χωρίς νά ζημιώσῃ τήν Ἐλευθερία του καί χωρίς νά πληγώσῃ τήν περηφάνεια καί τή λεβεντιά του».¹⁸

Αὐτά, μεταξὺ ἄλλων, ἔγραφε καί ρωτοῦσε ἀπό τήν Κρήτη ὁ Σεβασμιώτατος Εἰρηναῖος σέ μιὰ ἀπό τίς πιό τραγικές στιγμές τῆς ζωῆς τοῦ Γένους· τότε πού κυριαρχοῦσε τό σύνθημα ὅτι «ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος» ἦταν «τό κινήσαν αἷτιον» γιά τήν ὑποταγή τῆς στήν ἀνελευθερία. Τέτοια κείμενα θά μπορούσαν νά χαρακτηρισθοῦν ὡς προῖδεασμός γιά ὅσα ἐπρόκειτο νά διατρανώσει τό 1974 ἀπό τή Γερμανία παραμονές τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς. Καί ἀνῆκουν στά πολλά πού δικαιολογοῦν τόν ἰσχυρισμό ὅτι ἡ Χούντα τόν ἐξόρισε στή Γερμανία.

Ποιός ἀποφάσισε τή μετάθεση στή Γερμανία;

Ἡ ἀλήθεια ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι:

- Ἐπρόκειτο γιά ἐπιλογή καί ἀπόφαση τοῦ αἰοδίμου Οἴκ. Πατριάρχου

¹⁷ Κισάμου καί Σελίνου Εἰρηναῖοι. «Ἡ Ὁρθοδοξία διά τήν ἐλευθερίαν τοῦ Ἔθνους μας», *Χανιώτικα Νέα*, 25 Μαρτίου 1969, 1.

¹⁸ Μητροπολίτου [Κισάμου καί Σελίνου] Εἰρηναῖοι. «25η Μαρτίου... Ἄς μιλήσῃ ἡ Ἑλλάδα», *Ἐθνική Φωνή*, 25 Μαρτίου 1969, 1.

ζου Ἀθηναίους καί τῆς περὶ Αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱερῶς Συνόδου.

Ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος ἔχει πεῖ ὅτι, ὅταν ἐπέστρεψε τότε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ πέρασε ἀπὸ τὸ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν, ἔμαθε ὅτι ὁ «Πρόεδρος» [Γ. Παπαδόπουλος] εἶχε ἐπιδοκιμάσει τὴν ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου.

Εἶναι αὐτονόητο, βέβαια, πὼς, ἂν οἱ κρατοῦντες εἶχαν ἀντίθετη ἀποψη ἢ ἐπιθυμία, θά μπορούσαν ἀνετα νά ἐμποδίσουν τὴν ἐξοδο τοῦ Εἰρηναίου ἀπὸ τὴ χώρα. Προτίμησαν τὸ ἀντίθετο: ἀποδέχθηκαν τὴν ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου καὶ φρόντισαν νά τὸν ἐμφανίσουν ἐξ ἀρχῆς ὡς τὸν δικό τους ἄνθρωπο. Ὅσα ἄλλα εἶχαν λεχθεῖ τότε, ὅπως π.χ. ὅτι τὸν ἐξόρισε ἡ Χούντα ἢ ὅτι ἤθελε ἢ ἐπρόκειτο νά γίνει Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἢ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ.ἄ., ἦταν εὐσεβεῖς πόθοι καὶ αὐθαίρετοι ἰσχυρισμοί.

Ἐπὶ πτερίγων ἀνέμων

Ἡ αἴθουσα ἐπισήμων στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Ἑλληνικοῦ γνώρισε τὴν ἡμέρα ἐκείνη «σηκνές ἀπείρου κάλλους». Ἦταν Δευτέρα, 31 τοῦ Γενάρη 1972. Ὁ νεοεκλεγὴς Μητροπολίτης Γερμανίας καὶ Ἐξαρχος Κεντρῶς Εὐρώπης, δηλαδή ὁ ἀπὸ Κισάμου καὶ Σελίνου Εἰρηναῖος, εἶχε ζήσει τὴν προηγούμενη ἡμέρα τίς τελευταῖες συγκινήσεις στὴν Κρήτη. Τὸν ἐορτασμό τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τὸ καθιερωμένο γεῦμα τῆς Μητροπόλεως στό Καστέλι πρὸς τιμὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μέ ἀφορμὴ τὴν ἐορτὴ τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Παιδείας, τὴ συνάξη κλήρου καὶ λαοῦ γιὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸ στὴ Σούδα, ὅπου ἐπιβιβάστηκε στό πλοῖο ΚΥΔΩΝ καὶ μέ δάκρυα στά μάτια εἶπε τὸ «ἔχε γειά» στὴν Κρήτη καὶ στοὺς ἀνθρώπους της.

Στὸ ἀεροδρόμιο τώρα ἦταν ἔτοιμος νά ἀναχωρήσει γιὰ τὴ νέα θέση καὶ ἀποστολή, πού εἶχε ὀρίσει γι' αὐτὸν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἐξω ἀπὸ τὴν αἴθουσα εἶχαν συγκεντρωθεῖ κάμποσοι Κισαμίτες καὶ Σελινιώτες τῆς Ἀττικῆς, πού ἤθελαν νά πάρουν ξανά τὴν εὐλογία του καὶ νά τὸν κατευδώσουν. Μερικοί, πού εἶχαν φθάσει μέ καθυστέρηση, ἐπέμεναν νά μποῦν στὴν αἴθουσα. Ἡ Ἀστυνομία δέν ἐπέτρεπε καὶ ὑπῆρχαν οἱ συνήθεις διαξιφισμοί.

Μέσα στὴν αἴθουσα ἡ εἰκόνα ἦταν μοναδική καὶ δίχως ἄλλο ἀνεπα-

νάληπτη. Ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Ὀμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας Peter Limbourg εἶχε προσέλθει γιὰ νά προπέμψει τὸν Μητροπολίτη, πού θά πῆγαινε στὴ Βόννη, πρωτεύουσα τότε τῆς χώρας του. Ὑπῆρχαν καὶ μερικοὶ κρατικοὶ ἀξιωματοῦχοι. Κυρίαρχη στὴν αἴθουσα τῶν VIPs ἦταν, ὡστόσο, ἡ εἰκόνα στό ἔδαφος: Κρητικὰ σακούλια, ντομπάδες, καλάθια γεμάτα μέ ἀμύγδαλα, καρύδια, συκοπιτταρίδες, μπουκάλια μέ λάδι, κρασί, ρακή, μαδαρόχορτα, ὅλα προσφορές τῶν Κρητικῶν τῆς Ἀττικῆς, πού ἤξεραν τί ἀγαποῦσε ὁ Δεσπότης καὶ δέν ἤθελαν νά τὰ στερηθεῖ στά ξένα. Καὶ κάπου στὴ μέση δυὸ κοκόρια μέ δεμένα τὰ πόδια καὶ ὁμως ὄρθια, ὀλόχαρα γιὰ τὸ ἐπικείμενο πέταγμα, μέ ξένα φτερά αὐτὴ τὴ φορά. Δέν εἶχαν ὁμως διαβατήριο. Καὶ τὸ ταξίδι τους ματαιώθηκε! Φεύγοντας σκέφτηκα: Ἄς εἶναι παρηγοριά τους τὸ ὅτι βρέθηκαν τουλάχιστον γιὰ λίγη ὥρα στὴν αἴθουσα τῶν ἐπισήμων...

Ὑστερα ἀπὸ σύντομες προσφωνήσεις, ἀντιφωνήσεις καὶ εὐχές προχωρήσαμε πρὸς τὸ ἀεροσκάφος τῆς LUFTHANSA. Ὁ Μητροπολίτης εἶχε προτιμήσει αὐτὴ τὴ γερμανικὴ Ἐταιρεία γιὰ εὐνόητους λόγους. Ὅπως ἔκανε πάντα, δέν κάθισε στὴν πρώτη θέση, ἀλλὰ κάπου στό κέντρο τοῦ ἀεροπλάνου, στὴν ἀριστερὴ πλευρά, στό μεσαῖο κάθισμα. Σέ κείνο πρὸς τὸ διάδρομο κάθισα ἐγώ, στό ἄλλο πρὸς τὸ παράθυρο ὁ παιδίατρος Σωτήριος Ρουφογάλης, ἀπὸ τὴν πόλη Bad Nauheim τῆς Γερμανίας (ἐκεῖ πέθανε στίς 12.12.1998 σέ ἡλικία 97 χρόνων). Φαινόταν καλοκάγαθος ἄνθρωπος. Εἶχε ἔλθει λίγες μέρες νωρίτερα στὴν Κίσαμο, ὡς ἐκπρόσωπος δῆθεν τῶν Ἑλλήνων τῆς Γερμανίας, γιὰ νά «παραλάβει» τὸν νέο Μητροπολίτη. Ὁ Μητροπολίτης ὁμως δέν χρειαζόταν, οὔτε καὶ ἐπιθυμοῦσε βέβαια, «παραλαβή». Ἡ δέ συγγένεια τοῦ Ρουφογάλη μέ ἕναν ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστές τῆς χούντας ἔκανε ὑποπτη καὶ ἐξαιρετικά ἐνοχλητικὴ τὴν παρουσία του. Τὸν εἶδαμε ὡς ἐκτελεστή σχεδίων τῆς δικτατορίας, πού ἤθελε μέ τὸν τρόπο αὐτὸ νά γίνει κατάδηλο πρὸς μὲν τὸν Ἐπίσκοπο ὅτι στό ἐξῆς θά τελεῖ «ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν», πρὸς δέ τοὺς ἄρχοντες, Ἑλληνας καὶ Γερμανούς, καθὼς καὶ πρὸς τὸν λαό, πὼς ὁ Εἰρηναῖος ἦταν, ὅπως εἶπαμε, ὁ δικός της ἄνθρωπος.

Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς ἀφιξῆς του στό Καστέλι, λοιπόν, ὁ γιατρός Ρουφογάλης εἶχε «κολλήσει» στὸν Δεσπότη σάν βδέλλα καὶ ἦταν στό

πλάι του όπου κι αν βρισκόταν εκείνες τις ημέρες της έντονης συγκίνησης του λαού κατά τις διάφορες εκδηλώσεις αποχαιρετισμού.

Στό αεροπλάνο ο Ειρηναίος, στοχαστικός και αμίλητος, φάνερωσε τη συγκίνηση που προκάλυψαν η απομάκρυνση από την Κρήτη και από το αγαπημένο του ποίμνιο αφ' ενός και αφ' ετέρου η αίσθηση του βάρους των νέων καθηκόντων του.

Όταν πήρα στα χέρια μου μιά μικρή Καινή Διαθήκη που είχα στην ποίπη μου, το αεροπλάνο βρισκόταν πάνω από τα νησιά του Ιονίου. Έκαισα τότε αυτό που γίνεται μερικές φορές με τα βιβλία. Είπα μέσα μου: *Θά ανοίξω και ό,τι γράφει στην αρχή της δεξιάς σελίδας θά δείχνει τη μοίρα του Ειρηναίου στη Γερμανία. Παιδιάστικη μοιρολατρία...* Άνοιξα άφ' αλά το μικρό βιβλίο. Καί τό ξανάκλεισα άμέσως και μέ ταραχή μεγάλη. Στην κορυφή της σελίδας έγραφε:

Ο λιθοβολισμός του Στεφάνου! Καί ακολουθοῦσε τό κείμενο (Πράξεις των Αποστόλων 7, 54-60). Έστρεψα πλάγια τό βλέμμα στό μελαγχολικό πρόσωπο του Έπισκόπου, έκλεισα τά μάτια και άπηύθυνα άπό τά κατάβαθα της ψυχής μου τήν ίκεσία:

Άγιε Σπυρίδωνα, προστάτευσέ τον!

Η ήσυχία και η περίσκεψη δέν έπρόκειπο νά διαρκέσουν για πολύ άκόμη. Μιά ένδιάμεση προσγείωση (στή Ζυρίχη ή στό Μόναχο, δέν θυμοῦμαι) μάς προσγείωσε άπότομα στην πραγματικότητα του κόσμου τούτου των άντιπαραθέσεων, των φόβων, των διλημάτων. Μερικοί κατέβηκαν, άλλοι μπήκαν στό αεροπλάνο. Καί - «Ψ του παραδόξου θαύματος»: στην ακριβώς διπλανή μας σειρά, που είχε άδειάσει, ήρθαν και θρονιάστηκαν τρεις ζωηρές και λαλίστατες κυρίες. Εκείνη στό παράθυρο και ή άλλη στή μέση ήταν άγνωστες σέ μένα. Δέν συνέβαινε τό ίδιο μέ τήν τρίτη, εκείνη στό διπλανό μου κάθισμα, στην άλλη μεριά του διαδρόμου - σέ άπόσταση άναπνοής, όπως λέμε. Καί κόντεψε νά κοπεί ή άναπνοή του Ρουφογάλη άπό τή δυσάρεστη έκπληξη και ή δική μου άπό τή μεγάλη χαρά. Ήταν ή Άμαλία Φλέμιγκ¹⁹, γνωστή μου και φίλη

¹⁹ Η Άμαλία Φλέμιγκ, τό γένος Κουτσούρη (Κωνσταντινούπολη 1909 - Άθήνα 1986), ήταν σύζυγος του Άλέξανδρου Φλέμιγκ. Η δικτατορία τήν είχε στείλει στό στρατοδικείο και

άπό καιρό. Τά βλέμματά μας διασταυρώθηκαν, σφίξαμε τά χέρια. Τήν ίδια στιγμή ο Ρουφογάλης, που τήν είχε άναγνωρίσει, έγινε θεοτό άνημερο. Άρχισε νά καταχτυπιέται, νά σηκώνεται, νά καθίζει, νά εκδηλώνει τήν όργη του, νά ιδρώνει, νά θέλει νά αφανιστεί στους τέσσερεις άνέμους.

Άπογειώνεται τό αεροπλάνο. Ταραχή στά φτερά του μέσα στά πυκνά σύννεφα. Τάραχος μέγανος στην ψυχή του γιατροῦ, άνησυχία στα πέριξ. Μάς λέγει μέ βραχνή, τρεμάμενη φωνή: Αυτή ή άντάρτισσα, ή πολέμια της «Έπαναστάσεως», ήρθε σκόπιμα. Αυτές (έννοοῦσε τή Φλέμιγκ και τίς άλλες δυό γυναίκες) θά έχουν οργανώσει άντεθνικές εκδηλώσεις στην Κολωνία (τό αεροδρόμιο της πόλης αυτής, κοντά στή Βόννη, ήταν ο προορισμός μας). Θά δημιουργηθοῦν φασαρίες, θά έκτεθοῦμε.

Καθώς δέν μποροῦσε νά κάμει κάτι και κινητά τηλέφωνα δέν υπήρχαν άκόμη, κόντεψε νά πλαντάξει ο άνθρωπος. Ο Ειρηναίος προσπαθοῦσε νά τόν ήρεμήσει. Ματαίως! Έσκυψε και ψιθύρισε στό αυτί μου: Πές στην Άμαλία, πώς θέλω νά μιλήσουμε. Ο Ρουφογάλης παρακολουθοῦσε κάθε κίνηση. Άφησα νά περάσει λίγη ώρα, έγραψα δυό λόγια σέ ένα χαρτάκι και μέ προσοχή τό έδωσα στην Άμαλία.

Πώς θά μποροῦσε όμως νά ανοίξει κουβέντα ο Ειρηναίος μαζί της ένώπιον του Ρουφογάλη; Κάποια στιγμή ο Θεός μέ φωτίσε και είπα στον έπιτηρητή μας - εις επήκοον και του Έπισκόπου: Μπορεί νά υπάρξει πράγματι κάποιο πρόβλημα. Πρέπει νά καταστρώσουμε ένα σχέδιο. Προτείνω τό έξής: Όταν σέ λίγο θά φθάσουμε στην Κολωνία, ο Σεβασμιώτατος νά παραμείνει στή θέση του. Νά κατέβετε πρώτα έσείς, κύριε Ρουφογάλη, νά έλέγξετε τήν κατάσταση, νά κάμετε τίς τυχόν άναγκαίες συνεννοήσεις και νά ειδοποιήσετε πότε πρέπει νά κατέβουμε. Θαυμάσια, φώναξε. Θαυμάσια! Έπιτέλους ήρέμησε. Ο Δεσπότης, που είχε καταλάβει τό «κόλπο», κρυφογέλασε για πρώτη φορά άπό τήν είσοδό του στό αεροπλάνο.

στις φυλακές του Κορυδαλλού. Μέ κλονισμένη τήν υγεία της απέλαθηκε, άφου τής είχε αφαιρεθεί ή έλληνική ιθαγένεια. Άπό τά τέλη του 1971 είχε άρχίσει έντονο άντιδικτατορικό άγώνα στό έξωτερικό.

δέν είχαμε καλὰ καλὰ τροχιοδρομήσει, καὶ ὁ Ρουφογάλης εἶχε κινηθεῖ με βία πρὸς τὴν ἔξοδο. Ἡ Φλέμινγκ χαιρέτησε μὲ πολλή χαρὰ τὸν ἀπὸ παλιά ἐπίσης γνώριμό της Εἰρηναῖο, κουβεντιάσαμε ἀνετα κάμποση ὥρα. Καὶ ἀκολούθησε ἡ ὑποδοχὴ τοῦ νέου Μητροπολίτη χωρὶς κανένα ἀπολύτως πρόβλημα - δέν ὑπῆρχε ἀπὸ πουθενά οὔτε λόγος οὔτε πρόβλημα ἐπεισοδίων.

Ἐνθρονιστὴν ἐπὶ Βόννη

Κυριακὴ, 6 Φεβρουαρίου 1972.

Ὁ Εἰρηναῖος ἐνθρονίζεται ἐπὶ Βόννη ὡς Μητροπολίτης Γερμανίας καὶ Ἑξαρχος Κεντρῶς Εὐρώπης²⁰. Στὸν ἐνθρονιστήριο λόγο του διευκρινίζει με κάθε σαφήνεια:

«Ἐντολὴν ἔχομεν ἀπὸ Θεοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας νὰ εἰμεθα πρὸς ὅλους καὶ χάριν ὄλων ὁ πνευματικὸς ὁδηγός, ὁ στοργικὸς πατήρ, ὁ ἀδελφός καὶ φίλος. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις «θέλει πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι», δέν ὑπάρχουν ὅρια διακονίας καὶ ἀγάπης. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἣτις εἶναι βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δέν ἰσχύουν ἀνθρώπινα μέτρα καὶ κριτήρια. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ δέν χρειάζεται νὰ ἔχει κανεὶς διαβατήρια καὶ πιστοποιητικὰ πολιτικῶν φρονημάτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐν Χριστῷ υἰοθεσίαν καὶ τὴν καινὴν κτίσιν (Ἐφεσ. 1, 5. Β' Κορινθ. 5, 17)»²¹

Οἱ ἀρχές αὐτές τηρήθηκαν αὐστηρὰ καθ' ὅλη τὴν ποιμαντορία του ἐπὶ Γερμανία, παρὰ τίς ποικίλες ἐναντιώσεις, ἀντιξοότητες, ἀκόμη καὶ ἀπειλές.

Στὸ πρόσωπο τοῦ Ἑλληνα τῆς Γερμανίας, ἄντρα καὶ γυναίκας, ἔβλεπε ἐκδηλο τὸ αἶσθημα τῆς καταφρόνιας γιὰ τὴν κοινωνικὴ του κατάσταση τὰ πρῶτα, δύσκολα χρόνια, καθὼς καὶ τῆς ντροπῆς γιὰ τὰ συμβαίνοντα ἐπὶ τὴν πατρίδα. Ἡ ἀναπτέρωση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ποιμνίου του εἶναι γι' αὐτὸ σταθερὰ ἐπαναλαμβανόμενος στόχος τῆς ποιμαντορίας

του. Συχνὰ μιλεῖ καὶ γράφει γιὰ τοὺς ἀπλοῦς, φιλότιμους λεβέντες νέους τῆς Ἑλλάδος μας, γιὰ τὰ γνήσια τέκνα τοῦ φιλελευθέρου καὶ μεγάλου ἑλληνικοῦ μας λαοῦ, ποὺ ἀποτελοῦν τίς δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ Γένους, γιὰ τοὺς Ἑλληνες σπουδαστὲς καὶ ἐπιστήμονες τῆς Γερμανίας, τὴ χροσὴ νεότητα, ποὺ θὰ ἀνήκει ἐπὶ τὴν αὐτοῖαν ἐπιστημονικὴ καὶ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ Ἑθνους.

Τὸν προβληματίζει ἡ ἀνεργία, ἡ χωρὶς στρατηγικὴ καὶ προοπτικὴ μεταναστευτικὴ, ἐκπαιδευτικὴ καὶ γενικότερη πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδας ἥδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπριλιανὴ μεταβολὴ καὶ κατὰ τὴ διάρκειά της. Ὁ ἐπικοινωνιακὸς ἰσχυρισμὸς, στέλνομε τὰ νιάτα μας ἐπὶ βιομηχανικὰ ἐργαστήρια τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ οἰκοδομήσουμε τὴν ἑλληνικὴ βιομηχανία, ἦταν ἀπατηλός, ἔστω καὶ μὴ συνειδητὰ παραπλανητικὸς. Κράτος καὶ οἰκεῖοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔβλεπαν καὶ ζύγιαζαν τὸν μετανάστη σὲ σχέση μὲ τὸ μάρκο, ὅπως παλαιότερα τὸν «μπάρμπα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ» σὲ σχέση μὲ τὸ δολλάριο. Ἡ συνήθης εὐχὴ «καλὴ Πατρίδα» -κάτι σάν «καλὸς πολίτης» γιὰ τὸν στρατιώτη - ἐξέφραζε τὸ αἶσθημα τῆς προσωρινότητος. Ὅπως παντοῦ ἐπὶ τὸν κόσμον, ἔτσι καὶ ἐπὶ Γερμανία ὁ Ἑλληνας μετανάστης πρῶτης γενιᾶς ζοῦσε ἀνάμεσα ἐπὶ νοσταλγία καὶ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἐπὶ τὴν ἀνάγκη τῆς παραμονῆς. Ὁ Μητροπολίτης δέν ἤθελε βέβαια νὰ ξεχασθεῖ ἡ πατρίδα. Ἔκαμε μάλιστα σχέδια καὶ κινήσεις γιὰ ἐπενδυτικὰς δραστηριότητες τῶν Ἑλλήνων τῆς Γερμανίας ἐπὶ Β. Ἑλλάδα καὶ ἐπὶ Κρήτη. Εἶδε ὁμως καὶ ἐρμήνευσε πρὸς κάθε κατεύθυνση τὴ μετανάστευση τῶν χρόνων ἐκείνων ὡς μιὰ δημιουργικὴ πορεία.²² Ἀκριβέστερα, εἶδε τὸ παρὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Γερμανίας περισσότερο ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλλοντός του, συμβολικὴ ἔκφραση τοῦ ὁποῖου ἀποτελοῦσαν ὁ ἐπιτυχὴς ἀγώνας τοῦ ἰδίου καὶ τῶν συνεργατῶν του, ἰδιαίτερα τοῦ Βοηθοῦ Ἐπισκόπου του Ἑλαίας Αὐγουστίνου, γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς Μητροπολὸς ἀπὸ τὸ γερμανικὸ Κράτος, ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Μητροπολιτικοῦ Κέντρου ἐπὶ Βόννη, ἡ συγκρότησις ἐνοριῶν, ἡ ἀνέγερσις ναῶν. Μὲ ἄλλα λόγια, μιὰ σφραγίδα ποὺ θὰ μαρτυροῦσε στοὺς αἰῶνες ὅτι Ἀπὸ δω

²⁰ Βλ. Metropolitan Irineos von Kissamos und Selinon (1992), 43 ἐξ.

²¹ ΑΜΠΕΛΟΣ, Ἰαν. - Φεβρ. 1972, σελ. 3. Πρὸβλ. «Ἐνθρονιστήριος Λόγος τοῦ Γερμανίας Εἰρηναίου», ἐπὶ: Γεωργακάκη (2007), 307-311.

²² Πρὸβλ. Π.-Σ. Γεωργακάκη (2007), σελ. 58 ἐξ.

πέρασαν οι Έλληνες -τίτλος ενός των βιβλίων του Ειρηναίου (Βόννη 1978). Ο ευρωπαϊκός αυτός προσανατολισμός δέν ήταν άρεστός σέ πολλούς «έθνοζάπηλους» των φθηνών «έλληνοχριστιανικών ιδανισμών». Έβλεπαν μάλλον νά απειλείται, παρά νά ενισχύεται τό έθνοκεντρικό Κράτος από τό όραμα μιās δυναμικής παρουσίας και αφορτίας του Οίκουμενικού Πατριαρχείου στά μεγάλα κέντρα της Ερώπης.

Κείμενα του Σεβασμ. Ειρηναίου της έποχής εκείνης (δημοσιεύματα, έπιστολές κ.ά.), καθώς και κηρύγματα ή άλλες όμιλίες του, μαρτυρούν τίς προσωπικές του δοκιμασίες στην καθημερινή αναστροφή μέ ένα ποιζίλων προελεύσεων και πεποιθήσεων ποιίμνιο, μέ έναν κληρο όχι στό σύνολο του έτοιμο νά συστρατευθεί μέ άκμαίο εκκλησιαστικό φρόνημα σέ κοινούς άγώνες, μέ μιá επιφυλακτική έως έχθρική κρατική εκπροσώπηση της Ελλάδας στη Γερμανία. Ο επί έτη συσσωρευόμενος ψυχικός φόρτος εκφράσθηκε σέ όλη τήν έντασή του μέ τήν περίφημη ραδιοφωνική όμιλία του της 23^{ης} Μαρτίου 1974.

*Δοξολογία ή Μνημόσυνο στην Έλευθερία μας;
Σάββατο, 23 Μαρτίου 1974.*

Από τό Μόναχο, μέσω του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Βαυαρίας (ARD-Gastarbeiterprogramm, Πρόγραμμα για τούς «φιλοξενούμενους» εργάτες) ή γνώριμη φωνή του Ειρηναίου, στην καθιερωμένη σαββατιάτικη εκπομπή του, πού τήν περίμεναν άμέτρητοι άνθρωποι στη Γερμανία και όχι μόνο, θέτει τό παραπάνω επίκαιρο, τραγικά διλημματικό ερώτημα. Καί δίδει ό ίδιος τήν απάντηση μέ τό ακόλουθο ιστορικό κείμενο, πού θεωρούμε αναπόσπαστο μέρος του παρόντος μελετήματος. Τό κείμενο αναπτέρωσε τήν έλπίδα των πολλών και έξόργισε στό έπακρο τούς όλίγους κρατούντες:²³

²³ Βλ. τό κείμενο στό βιβλίο: Ειρηναίου (1975), σελ. 33-38. Πρβλ. τήν πολυγραφημένη Έγκύκλιο πρός τούς ιερείς της Μητροπόλεως (διατηρούμε τήν ορθογραφία του πρωτοτύπου).

Αγαπητοί μου Έλληνες της Γερμανίας.

Μεθαύριον Δευτέρα ξημερώνει ή 25 Μαρτίου πού ή Όρθόδοξος Εκκλησία μας φέρνει στόν Κόσμο όλόκληρον τό μήνυμα της άπελευθερώσεως του ανθρώπινου Γένους από τήν Τυραννία της Αμαρτίας και ή Πατρίδα μας ή Ελλάδα έορτάζει τήν Έθνικήν Παλιγγενεσίαν του 1821.

Η ήμέρα είναι μεγάλη και επίσημη και μās καλεί νά τήν γιορτάσωμε και νά τήν χαροῦμε. Η 25 Μαρτίου είναι ή ήμέρα Αναστάσεως του Έθνους μας, ή ήμέρα της Έλευθερίας του Έθνους μας, ή ήμέρα πού μās καλεί όλους νά πανηγυρίσωμε τά τρόπαια και τίς νίκες του, τούς άγώνες και τίς θυσίες του.

Κι όμως γι' αυτή τή μεγάλη ήμέρα του Έθνους μας ένας Έλληνας μου έγραψε σ' ένα θλιβερό γράμμα του αν θά κάνωμε Δοξολογία ή αν θά πρόπη νά κάμωμε μνημόσυνον στην Έλευθερία μας.

Του απάντησα ότι θά κάμωμε Δοξολογία, διότι αυτό ταιριάζει σ' αυτήν τήν ήμέρα, πού ό Θεός ευδόκησε νά αναστηθῆ τό σκλαβωμένο επί 400 χρόνια Έθνος μας και για νά τιμήσωμε τούς ήρωες και μάρτυρας πού θυσιάστηκαν για τήν έλευθερία μας.

Ναί, θά κάμωμε Δοξολογία. Αυτό όμως δέν μās έμποδίζει νά δοῦμε τήν σημερινή Πολιτική πραγματικότητα του Έθνους μας και νά σκεφθοῦμε και νά εργασθοῦμε για τήν νόμιμη αποκατάστασή της. Γιατί πρέπει νά τό όμολογήσωμε μέ ειλικρίνεια και παρρησία πώς στά τελευταία χρόνια καταστρέψαμε μέ τά ίδια μας τά χέρια τήν έλευθερία μας.

Συκοφαντήσαμε μέ τήν ίδια μας τήν γλώσσα τήν έλευθερία μας, κι άρχισαμε νά ύμνοῦμε τήν δουλοπρέπεια και τόν ραγιαδισμό μας.

Πολιτικοί και Στρατιωτικοί, Δάσκαλοι και Έρωμένοι άκόμη, άλλοι ίσως από καθαρή διάθεση, άλλοι και από άγνοια και άφέλεια, άλλοι από συμφέροντα και φιλοδοξίες και άλλοι από ύποκρισία και δειλία, άρχισαμε νά ύβρίζωμε τό Έθνος και τήν Ιστορία μας.

Ότι τάχα δέν είμαστε άξιοι νά ζοῦμε έλεύθεροι. Ότι τάχα πρέπει νά σαπίσωμε στό «γῦψο» και στίς φυλακές για νά παιδαγωγηθοῦμε και νά μάθωμε τί θά πῆ έλεύθερος Βίος. Ότι τάχα για νά αυξήσωμε τήν οικονομία και τήν προόδό μας χρειαζόμαστε βούρδουλα της τυραννίας και τήν τάξη των Νεκροταφείων. Ότι τάχα μέ τό νά βάλωμε στους δρό-

μους μεριζάς ταμπέλας μέ τό Ἑλλάς Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἐχριστιανοποιήσαμε τό Ἔθνος μας.

Ναί αὐτές τίς φοβερές βλαστήμιες καί ὕβρεις ἐναντίον τοῦ Ἔθνους καί τῆς Ἱστορίας μας τίς λέμε τώρα ἐπτά χρόνια ἀπό ἐπίσημα καί ἀνεπίσημα βήματα καί καλοῦμε καί ἐξαναγκάζομε τό δυστυχημένο Λαό μας νά τίς χειροκροτῇ καί νά τίς ψηφίζη, ἐξευτελιζοντάς τον ὡς τά βάθη τῆς ψυχῆς του. Αὐτόν τόν Ἱστορικό καί ὑπερήφανον Ἑλληνικό Λαόν ποῦ ἔχει γράψει τήν ἔνδοξη Ἑλληνική Ἱστορία.

Ναί αὐτές τίς φοβερές βλαστήμιες καί συκοφαντίες ἐναντίον τοῦ Ἔθνους καί τῆς Ἱστορίας μας τίς λέμε καί τίς γράφομε τώρα ἐπτά χρόνια γιά νά δημιουργήσωμε στόν ἴδιο τόν ἑαυτόν μας τό μέγα ψυχικό τραῦμα καί τήν ἀμφιβολία ἄν πράγματι μπορούμε νά ζοῦμε ἐλεύθεροι καί γιά νά δώσωμε στούς ξένους, φίλους καί ἐχθρούς μας, τό δικαίωμα ἄλλοι νά τρίβουν τά μάτια των κι' ἄλλοι νά τρίβουν τά χέρια των γιά τό καπίντημά μας.

Κάναμε, λέμε μέ φαρισαϊκό κομπασμό, μιᾶ ἀναίμακτη Ἐθνική Ἐπανάσταση. Αὐτό ὅμως δυστυχῶς δέν εἶναι ἀλήθεια. Γιατί ἀδελφικό αἷμα ἔχει χυθῆ ἀπ ὅλες τίς πλευρές. Ἄλλά καί ἄν ἀκόμη στήν τρομερή αὐτή περιπέτεια που συγκλονίζει τό Ἔθνος μας τά ἐπτά τελευταῖα χρόνια δέν χυνόταν οὔτε μιᾶ σταγόνα αἷμα, ὅμως ἡ ζημιὰ πού ἔχει γίνει εἶναι τρομακτική καί ἀνυπολόγιστη.

Γιατί, κι' ἄν ἀκόμη δέν εἶχε χυθῆ αἷμα, ἔχουν ὅμως χυθῆ τόσα δάκρυα, ἀπό παρεξηγημένους, ἀπό διωγμένους, ἀπό φυλακισμένους καί ὀρφανεμένους κι' ἔχουν πληγωθῆ τόσες ψυχές ἀδελφῶν μας. Γιατί, κι' ἄν ἀκόμη δέν εἶχε πληγωθῆ σωματικά οὔτε ἓνα δάχτυλο σέ κάποιον Ἑλληνα, φτάνει τό μεγάλο ἔγκλημα πῶς σκοτώσαμε τήν εὐλικρίνεια καί τήν εὐαισθησία μας στό θέμα τῆς ἐλευθερίας, φτάνει πῶς διχαστήκαμε ὥστε νά φοβᾶται ὁ ἓνας τόν ἄλλον μας, νά ὑποβλέπη ὁ ἓνας τόν ἄλλον μας καί νά μισῇ καί νά συκοφαντῇ ὁ ἓνας τόν ἄλλον μας.

Φτάνει τό μέγα ἔγκλημα πῶς καταπνίξαμε καί καταργήσαμε τίς νόμιμες φωνές τοῦ Ἔθνους. Τίς συνετές φωνές τοῦ Ἔθνους. Τίς γνήσιες καί καθαρές πατριωτικές φωνές τοῦ Ἔθνους. Καί μέσα σ' αὐτή τή φοβία καί τήν ἀπόγνωση πού κάναμε στόν ἴδιο τόν ἑαυτόν μας, ξεπροβάλλουν

τώρα ἀπό δῶ κι' ἀπό κεῖ οἱ παράνομες φωνές τοῦ Ἔθνους. Οἱ ὑποτιπες φωνές τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μας, οἱ ἐπικίνδυνες καί ἀπεγνωσμένες φωνές τοῦ Ἔθνους μας πού μποροῦν νά ἐξαπατήσουν καί νά παρασύρουν σέ ἄλλα τρομερά παραστρατήματα.

Θέ μου, πόσο λιποῦμαι πού σ' αὐτή τήν ἐπίσημη ἡμέρα τοῦ Ἔθνους καί τῆς πατρίδος μας ἀναγκάζομαι νά ὀμιλῶ γι' αὐτή τή θλιβερή πραγματικότητα.

Ὅμως θά ἦταν τραγική εἰρωνεία κι' ἐμπαιγμός σ' αὐτή τή μεγάλη μέρα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους καί τοῦ Ἔθνους μας, νά μήν ἔχομε τό θάρρος νά ὀμιλήσωμε καί γιά τήν ἀπελευθέρωσή μας ἀπό λάθη καί παραστρατήματα πού χρόνια τώρα καταστρέφουν τήν ἐλευθερία μας, τήν ἐνότητα, τή δύναμη καί τήν αἰσιοδοξία τοῦ Ἔθνους μας.

Καί θά ἦταν ἀκόμη μιᾶ μεγίστη ἀσέβεια πρὸς τήν Ἱερά μνήμη τῶν ἡρώων καί τῶν Μαρτύρων πού πέσανε καί θυσιαστήκανε γιά τήν Ἐθνική μας Παλιγγενεσία νά σιωποῦμε σήμερο τόσον φαρισαϊκά καί νά μὴ ζητήσωμε τή μετάνοιά μας, τήν ἐπανόρθωση τῶν λαθῶν μας καί τήν νόμιμη πολιτική ἀποκατάσταση τοῦ Ἔθνους μας.

«Δικαιοσύνη ὑποῖ Ἔθνη, ἁμαρτία δέ ὄνειδος Λαῶν» (Παροιμ. ιδ, 34) εἰδοποιεῖ καί βεβαιώνει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἄγαπητοί μου Ἕλληνες τῆς Γερμανίας.

Μεθαύριο Δευτέρα ξημερώνει ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς Ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας καί μᾶς καλεῖ νά τή γιορτάσωμε καί νά τή χαροῦμε.

Ζοῦμε μέ τό κορμί μας ἐδῶ στή Γερμανία, ἡ ψυχὴ μας ὅμως καί ἡ καρδιά μας εἶναι πάντα ἐκεῖ πού γεννηθήκαμε, ἐκεῖ πού ἀναπαύονται τά ἱερά κόκκαλα τῶν Πατέρων καί τῶν ἀδελφῶν μας, ἐκεῖ πού εἶναι ἡ Ἔστιά μας, τά ὄσια καί τά Ἱερά μας. Ζοῦμε προσωρινά ἢ μονιμώτερα στή Γερμανία, ἡ καρδιά μας ὅμως χτυπᾷ πάντα γιά τήν Ἑλλάδα μας καί μέσα μας πρέπει νά καίη ἄσβηστη ἡ φλόγα τοῦ γνησίου Πατριωτισμοῦ. Ζοῦμε στή Γερμανία καί προσφέρομε τήν ἐργασία μας στή χώρα πού μᾶς φιλοξενεῖ. Δουλεύομε ὅμως καί γιά τήν Πατρίδα μας τήν Ἑλλάδα, στήν ὁποία καί στέλνομε τήν ἀφοσίωσή μας μέ τόν ἰδρώτα καί τό μόχθο τῆς δουλειᾶς μας.

Κι' αὐτή ἡ καθαρὴ καί εὐλικρινὴς ἀγάπη πρὸς τήν Πατρίδα μας μᾶς

δίνει το δικαίωμα να σκεπτόμαστε τη μοίρα της και να ζητούμε με γνήσιο Έθνικά αισθήματα τη νόμιμη πολιτική αποκατάσταση του Έθνους μας. Και δικαίωμα και χρέος είναι αυτή η τίμια φωνή. Όμως μακριά από ύποπτες και παράνομες φωνές. Μακριά από ύποπτες και παράνομες ενέργειες που νοθεύουν το γνήσιο Πατριωτισμό. Μακριά από ενέργειες που δολιεύονται την Πατρίδα μας και εξυπηρετούνε ίσως μόνο ξένα συμφέροντα.

Η Πατρίδα είναι η Μάνα μας και μπορούμε να της πούμε το παράπονό μας αλλά όχι και να την ύποσκάπτουμε.

Με αυτήν την πολεμένη ειλικρίνειά μου σαν Έλλην Ίεράρχης παρακαλώ και ίκετεύω τον Ύψιστον Θεόν και τη Δέσποινα του Κόσμου τη «Κεχαριτωμένη Μαρία», της οποίας τον Ευαγγελισμόν έορτάζομεν, να προστατεύση και τώρα το Έθνος μας και να το οδηγήση στην ομόνοια και την αποκατάστασή του.

Με αυτήν την Πολεμένη ειλικρίνειά μου κι' εγώ σαν ένας ελάχιστος Έλλην και δούλος του Κυρίου γονατίζω σ' αυτή τη μεγάλη ημέρα ταπεινός προσκυνητής στο Μνημείο των θυσιών και των αγώνων το Έθνος μου και εύχομαι στην ήγεςία του, Πνευματική, Πολιτική και Στρατιωτική, σε μιά μεγάλη και γνήσια πατριωτική μας έξαρση, να διορθώσωμε τά λάθη και τάς παραλείψεις μας. Να παραμερίσωμε τους έγωισμούς και τις φιλοδοξίες μας και με τά ίδια μας τά χέρια, τά γνήσια και Πατριωτικά μας χέρια, ν' αποκαταστήσωμε την Πολιτική μας ζωή, την ενότητά μας, την αμοιβαία εμπιστοσύνη μας και την αισιοδοξία για τό μέλλον της Πατρίδος μας, γιατί έτσι μόνον θά μπορούμε να φάλλωμε τίμια και παλληκαρίσια στον Έθνικό μας ύμνο «Κ α ί σ ά ι π ρ ὠ τ α ἀ ν δ ρ ε ι ω μ έ ν η , χ α ῖ ρ ε , ὦ χ α ῖ ρ ε , Ἐ λ ε υ τ ε ρ ι ά».

Και με την ίδια αυτή πολεμένη ειλικρίνειά μου, χαιρετίζω όλους σας αγαπητά τέκνα της Πατρίδος και της Εκκλησίας μας εδώ στη Γερμανία τιμιώτατοι εργάτες, και νοικοκυραίοι, έλλογιμώτατοι Διδάσκαλοι Καθηγηταί και Σπουδασταί, ευλαβέστατοι Ιερείς και έξοχώτατοι διπλωμάται.

Ιδιαίτερα χαιρετίζομεν και ευλογούμεν σ' αυτή τη μεγάλη μέρα το

Έθνος μας τά μικρά Έλληνόπουλα των Σχολείων μας εδώ στη Γερμανία (αγόρια και κορίτσια), τά Έλληνόπουλά μας, που θά αναλάβουν αύριο να συνεχίσουν την ένδοξη Έλληνική μας Ιστορία.

Και τέλος με μιά βαθεία εὐγνωμοσύνη: Μαχαρίζομεν την μνήμην των ηρώων και των Μαρτύρων της Έθνικῆς μας Παλιγγενεσίας, Έλλήνων και Φιλελλήνων.

Και αναφωνούμε.

Ζήτω τό Έλληνικόν μας Έθνος.

Ζήτω ὁ Έλληνισμός της Γερμανίας.

Ραδιοφωνική ὁμιλία ἀπό τόν Σταθμόν Βαυαρίας (Μονάχου).

Τήν 23ην Μαρτίου 1974

† Ὁ Γερμανίας Εἰρηναῖος

Ὁ ἀπόηχος τοῦ πύρινου ἐκείνου λόγου στη Γερμανία, στην Ελλάδα και ἄλλου δέν εἶναι δυνατόν νά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ.²⁴

²⁴ Σημειώνουμε μόνο δύο ἐνδεικτικές περιπτώσεις:

- Ἡ μεγάλη συντηρητική ἐφημερίδα τῆς Φραγκφούρτης FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG (29-3-1974, σ. 2) δημοσίευσε π.χ. σύνοψη τῆς ὁμιλίας ὑπό τόν τίτλο Freiheits-Appell des griechischen Exarchen von Zentraleuropa (Ἐκκληση ὑπέρ Ἐλευθερίας ἀπό τόν Έλληνα Ύεραρχο Κεντρῶς Εὐρώπης), ἐξαιρόντας τά κύρια πολιτικά μηνύματά της.

- Ὁ Σύνδεσμος τῶν Έλληνογερμανικῶν Συλλόγων τῆς Γερμανίας, ὑπό τήν προεδρία τῆς Dr. Skarpelis-Sperk, μέλους τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Κοινοβουλίου, ἀποφάσισε νά τιμήσει τόν Σεβασμ. Εἰρηναῖον μέ τήν ἀπονομή σ' αὐτόν τοῦ «δακτυλιδίου τιμῆς» (EHRENRING), δηλ. τῆς ἀνώτατης διάκρισης πού ἀπονέμει ὁ Σύνδεσμος. Ἦταν ὁ πρῶτος κληρικός πού ἐλάμβανε αὐτή τήν ὑψηλή διάκριση. Κατά τήν ἐπίσημη ἐκδήλωση στήν αἴθουσα τελετῶν τῆς πόλεως Saarbrücken (9 Μαΐου 2003), ὅπου παραβρέθηκε ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Σεβασμιωτάτου ὁ Ἐφημέριος τοῦ Düsseldorf Πρωτοπρεσβύτερος Ἰωάννης Ψαράκης, τόν «ἐπαινον» (Laudatio) τοῦ Εἰρηναίου εἶπεν ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Εὐαγ. Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας καί Ἐταῖρος τῆς OAK Dr. Heinz Joachim Held. Μεταξύ ἄλλων ἐπεσήμανε καί τίς κακές σχέσεις τοῦ Ἐπισκόπου μέ τή Χούντα τῶν Ἀθηνῶν:

«Δέν ἦταν τότε καθόλου προσφιλῆς στήν ἀθηναϊκή Κυβέρνηση τῶν συνταγματαρχῶν τόν θεωροῦσαν κόκκινο Ἐπίσκοπο. Ἡ καρδιά του καί τ' αὐτιά του ἦταν ἀνοιχτά γιά τοὺς καταδιωκόμενους ἀπό τή στρατιωτική δικτατορία, ἐπειδή εἶχε μιά εὐαισθησία γιά τίς μέριμνες καί τά δίκαια τῶν ἀδύναμων ἀνθρώπων...». Καί ἐπειδή διακονοῦσε τή Στρατειομένη Ἐκκλησία, ὅπως δηλώνει τίτλος ἄλλου βιβλίου του (Βόννη, 1975).

Οίкуμενική συμπαράσταση

Στήν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία φιλοξενούσαμε τίς μέρες ἐκεῖνες τό Προεδρεῖο τοῦ Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (ΚΕΚ), τοῦ μεγάλου διεκκλησιαστικοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Εὐρώπης, πού εἶχε τότε 105 Ἐκκλησίες - μέλη (σήμερα ἔχει 120). Ἦταν ἡ πρώτη συνεδρία του σέ ἐκκλησιαστικό γῶρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τό ὁποῖον εἶχε συστήσει τό αὐτονόητο βέβαια· νά ἐπιδείξουμε τή μέγιστη δυνατή προσοχή καί ἐπιμέλεια.

Την Κυριακή 24 Μαρτίου ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ἐξόχως ἠλεκτρισμένη. Ὑπῆρχε μάλιστα ἡ πληροφορία ὅτι τό ἐξοργισμένο καθεστῶς ζητοῦσε ἀπό τό Πατριαρχεῖο νά ἀποσύρει πάραυτα τόν Εἰρηναῖο ἀπό τή Γερμανία, νά τόν ἀποπέμψει, νά τόν καθαιρέσει κ.λπ. Ἐνημέρωσα τά μέλη τοῦ Προεδρείου. Καί τέθηκε ἀμέσως σέ ἐφαρμογή διαδικασία ἐπικοινωνίας με τίς ἀνά τήν Εὐρώπη Ὁρθόδοξες καί λοιπές Ἐκκλησίες, προκειμένου νά στηριχθοῦν καί ὁ Ἐπίσκοπος καί τό ἴδιο τό Πατριαρχεῖο, πού, ὅπως ἀκούγαμε, ἦταν ἀποδέκτης μεγάλων πιέσεων.

Περασμένα μεσάνυχτα τῆς Κυριακῆς πρὸς Δευτέρα χτύπησε ἐπίμονα τό τηλέφωνο στό σπίτι μου. Ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀοίδιμος Δημήτριος. Εἶπε ὅτι προσπαθοῦσε νά ἐπικοινωνήσῃ με τόν Εἰρηναῖο, χωρίς ἀποτέλεσμα. Καί ζήτησε νά ἐπιχειρήσω καί ἐγώ καί, ἂν μπορέσω νά μιλήσω, νά τοῦ πῶ ὅτι δέν πρέπει νά πάει τό πρωί στήν ἐκκλησία, γιατί ὑπῆρχε κίνδυνος γιά τή ζωή του. Τηλεφώνησα ἀμέσως, τόν ξύπνησα, εἶπα ὅσα ἔπρεπε. Θύμωσε πολύ:

«Ἐέχασες πῶς ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νά εἶναι πάντα ἔτοιμος νά γίνῃ... Ἀρκάδι, ἂν χρειαστεῖ;...» - ἔκλεισε τό τηλέφωνο, πῆγε, λειτούργησε, δέν ἔγινε τίποτε, εὐτυχῶς!

Κάτι ὁμως ἔγινε τό ἴδιο ἐκεῖνο πρωί στήν Εὐαγγελίστρια Χανίων. Τά μέλη τοῦ Προεδρείου τοῦ ΚΕΚ εἶχαν προσκληθεῖ στή Θεία Λειτουργία καί τή Δοξολογία γιά τήν ἐθνική ἐπέτειο στόν ἐορτάζοντα ἱερό ναό τῆς Χαλέπας, κοντά στό σπίτι τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν ὁ Μητροπολίτης Ταλλίν καί Ἐσθονίας (νῦν Πατριάρχης Μόσχας) Ἀλέξιος καί ὁ Ἐπίσκοπος Πλοεστίου Ἀντώνιος (Plamadeala, Ρουμανία), πού εἶχαν κληθεῖ νά συνιεροουργήσουν καί νά χαιρετήσουν.

Γιά τόν τελευταῖο δέν ὑπῆρχε πρόβλημα γλωσσικό. Μιλοῦσε Ἀγγλικά. Τήν ὁμιλία του μετέφρασε ἄνετα ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος (νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης) Εἰρηναῖος. Ὁ Ἀντώνιος εἶπε στήν Κρήτη ὅσα δέν μποροῦσε νά πῆ τότε στή Ρουμανία χωρίς μεγάλους κινδύνους. Ἀναμνήθηκε κυρίως στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, στή Φιλική Ἐταιρεία, στή συμβολή τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρουμανίας, μέ ἐπίκεντρο τοῦ λόγου του τήν ἐλευθερία - ἄκουσμα διόλου εὐχάριστο στά ὄψα τῶν παρόντων ἀρχόντων τοῦ τόπου, στρατιωτικῶν καί πολιτικῶν, ὅπως ἦταν ἐμφανές.

Πρόβλημα ὑπῆρχε μέ τόν Ἀλέξιο. Θά μποροῦσε νά μιλήσει γερμανιστί, δέν τό ἤθελε ὁμως. Τό βράδυ τῆς προηγουμένης λοιπόν καθήσαμε ἀρκετή ὥρα σέ ἓνα γραφεῖο στήν Ἀκαδημία καί κάναμε... ὁμιλητική ἄσκηση. Μοῦ εἶπε ὅτι θά περιορισθεῖ αὐστηρά στόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου καί κράτησα τά κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας του. Ὅταν λοιπόν τήν ἐπομένη μίλησε ρωσιστί στό ναό, ἐγώ συνόψισα τά λεχθέντα. Ὡς ἐδῶ καλά. Μάθαμε ὁμως λίγο ἀργότερα πῶς εἶχε προκληθεῖ ἔντονος προβληματισμός στούς κύκλους τοῦ Στρατοῦ καί τῆς Χωροφυλακῆς: *Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἀγνοοῦσαμε μέχρι σήμερα ὅτι ὁ Διευθυντής τῆς Ἀκαδημίας ὁμιλεῖ καί... κομμουνιστική γλώσσα;!*

Τό ἀπόγευμα τῆς 25ης Μαρτίου τελέσθηκε Δοξολογία στήν Ἱ. Μονή Γωνιάς, χοροστατοῦντος τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Εὐγενίου, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξε στή συνέχεια στήν Ἀκαδημία τήν ἑναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Προεδρείου ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ἀνέγνωσε τό Πατριαρχικό Μήνυμα.²⁵

²⁵ Ὁ μακαριστός Πατριάρχης Δημήτριος ἔγραφε, μεταξύ ἄλλων: «Ἡ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ὁρθόδοξῃ Ἀκαδημίᾳ Κρήτης συγκαλουμένη συνέλευσις τοῦ Προεδρείου τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Εὐρώπης παρέχει ἡμῖν τήν εὐτυχῆ ἐνκαιρίαν, ὅπως ἀπευθύνωμεν πᾶσι τοῖς ἐντίμοις μέλεσιν αὐτοῦ τὰς Πατριαρχικάς ἡμῶν εὐχάς σὺν τῇ διαβεβαίωσει τῶν ἀφ' ἡμῶν προσειχῶν ὑπὲρ τῆς εὐδοώσεως τοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου εἰς τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ.... τὰς καταβαλλομένας διὰ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν καί τὴν κατὰ Χριστὸν εἰρήνην». Ὁ ἀείμνηστος Κρήτης Εὐγένιος ἐκλείσει τόν χαιρετισμό του μέ τὴν φράση: «Ὡς εὖ παρέστητε ἐν μέσῳ ἡμῶν, ἀδελφοί. Ὑποδεχόμεθα ὑμᾶς μετ' ἀγάπης ἐν Κυρίῳ καί βαθείας τιμῆς, καί, εὐχαριστοῦντες θερμότατα ὑμῖν ἐπὶ τῇ χαρᾷ καί τῇ τιμῇ τῆς ὑψηλῆς ὑμῶν ἐπισκέψεως, κηρύττομεν τὴν ἑναρξιν τοῦ συνεδρίου ὑμῶν, εὐχόμενοι ἐξ ὅλης ψυχῆς ὑπὲρ εὐδοώσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ».

Ο παριστάμενος Willem A. Visser t Hooft, πρώτος Γεν. Γραμματέας του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (1948-1966), ἐξέφρασε τὴ βαθύτατη συγκίνηση τῶν μελῶν τοῦ Προεδρείου καὶ τὴ δική του γιὰ τὴ σίναξη αὐτὴ ἐπὶ ἐδάφους τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου καὶ ἄφησε κάποια σαφῆ πολιτικά ὑπονοούμενα.²⁶

Ἐκθεση πρὸς τὸν Πατριάρχη

Ἄρες μέρες ἀργότερα ὁ Σεβασμ. Εἰρηναῖος ἀποστέλλει τὴν παρακάτω ἐκθεσὴ του στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Δημήτριον (ἀδημοσίευτη ἀκόμη, ὅσο γνωρίζουμε):

Ἐν Βόννῃ τῇ 28ῃ Μαρτίου 1974

Πρὸς

τὴν Α.Θ.Π. Τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη

κ.κ. Δημήτριον

RUM PATRIKHANESI

FENER - ISTANBUL

Παναγιώτατε.

Μέ πολὺν ψυχικὸν πόνον ἀλλὰ καὶ βαθύτατον σεβασμὸν ἀπευθύνομεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα τὴν παροῦσαν ἐκθεσὶν ἡμῶν, ἐν σχέσει μὲ τὸ προκύψαν θέμα τῆς ἀπὸ ραδιοφώνου ὁμιλίας ἡμῶν κατὰ τὴν 23 λήγοντος, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἐσωκλείομεν ὅπως ἀκριβῶς ἐλέχθη.

Ἐπειδὴ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Γερμανίας εἶναι διάσπαρτος εἰς ὅλην τὴν μεγάλην αὐτὴν χώραν καὶ εἶναι δύσκολος ἢ ἐπαφὴ Ποιμενάρχου καὶ Ποιμνίου, παραλλήλως πρὸς τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις καὶ τὸ Περιοδικὸν «Ὁρθόδοξος Μετανάστης», χρησιμοποιοῦμεν ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων 1972 καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπομπὴν τοῦ Ῥαδιοφώνου Βαναρίας διὰ μίαν

ὁμιλίαν Χριστιανικῆς Κατηγήσεως, 7-8 λεπτῶν καθ' ἐκάστην Ἑσπέραν Σαββάτου.

Ἐγνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τῆς Πολιτικῆς ἀλλαγῆς ἐν τῇ Πατρίδι ἡμῶν κατὰ τὸ 1967 τὸ ραδιόφωνον τοῦτο θεωρεῖται ὄχι «Κυβερνητικόν» καὶ ἐζητήσαμεν δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν πρὸς τὸ ἐν λόγῳ Ἴδρυμα μίαν ἰδιαίτεραν Ἐκπομπήν, καθαρῶς Ἐκκλησιαστικὴν, τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἔχωμεν.

Ὅπωςδήποτε ἡ Ἐκπομπὴ αὐτὴ θεωρεῖται ἢ ἐπίσημος ἐκπομπὴ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Γερμανίας καὶ ὄλαι αἱ εἰδήσεις (Πολιτικά, Ἐκκλησιαστικά, Ἐργατικά κ.λπ.) δι' αὐτῆς μεταδίδονται.

Ἀπὸ τὴν ἰδίαν δὲ ἐκπομπὴν μετεδόθη καὶ τὸ μήνυμα τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1973.

Διὰ τῶν Θρησκευτικῶν αὐτῶν ὁμιλιῶν κατωρθώσαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἐν Γερμανία διάσπαρτον καὶ ποικίλον Ποίμνιον ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας, πλημμυρίζει τοὺς Ναοὺς μας κατὰ τὰς θείας λειτουργίας καὶ εἶναι συγκινητικὸν νὰ ἀκούη κανεὶς ὅτι οἱ ἐργάται μας παίρνουν τὰ ραδιόφωνα τῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια ὅπου ἐργάζονται διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ κήρυγμα αὐτό.

Ἐσωκλείομεν μερικὰς ἀπὸ τὰς ἑκατοντάδας ἐπιστολῶν, ἀκροατῶν τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν.

Βεβαίως ἡ ὁμιλία ἡμῶν τῆς 23ης λήγοντος καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἑθνικῆς Ἑορτῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμῶν Ἔθνους εἶναι μίᾳ «περιστατικῇ» ὁμιλίᾳ καὶ ἔχει ἓνα ἰδιαίτερον περιεχόμενον μὲ τὸ ὁποῖον σκοπὸν εἶχομεν:

α) Νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν εἰς τὸν Πόνον καὶ τὰς διαμαρτυρίας χιλιάδων τέκνων τῆς Ἑλληνορθόδοξου Μητροπόλεως Γερμανίας, τὰ ὁποῖα ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν παροῦσαν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Πατρίδος ἡμῶν καὶ στρέφονται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλοι μὲ ἐλπίδας καὶ ἐκκλήσεις καὶ ἄλλοι μὲ ἀπογοήτευσιν καὶ χλευασμὸν.

β) Νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν καὶ νὰ συγκρατήσωμεν τὰς χιλιάδας τῶν τέκνων τῆς Ἑλληνορθόδοξου Μητροπόλεως ἡμῶν, τὰ ὁποῖα, ἀντιτιθέμενα πρὸς τὴν παροῦσαν Πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Πατρίδος ἡμῶν, καταφεύγουν εἰς ἀκρότητας καὶ χάνονται ἐθνικῶς καὶ Ἐκκλη-

²⁶ Χανιώτικα Νέα 20-3-1974 καὶ 27-3-1974, Πατρίς 27-3-1974/1, Μεσόγειος 27-3-1974/7, Ἑθνικὴ Φωνὴ 27-3-1974.

οσιαστικῶς μέσα εἰς τὰ παντοῖα Ἐπαναστατικά καὶ ἀθεϊστικά ρεύματα τῆς χώρας ὅπου ζῶμεν. Διότι δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν Γερμανία ἐπαρχοῦσιν ἐκπρόσωποι καὶ ὀπαδοὶ ὄχι μόνον ὄλων τῶν νομίμων πολιτικῶν ἀποχρώσεων τῆς χώρας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, τῶν «παιανόμενων», καὶ ὅλοι ζητοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μίαν φωνὴν ἀληθείας.

Τεκμήρια τῶν καταστάσεων καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἐσωκλείομεν ὡσαύτως εἰς δύο ἐντυπα κείμενα.

γ) Δὲν ἀρνοῦμεθα βεβαίως ὅτι εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν ἐκφράζεται ὡσαύτως καὶ ὁ Πόνος καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς Ἀρχιερατικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἡμῶν συνειδήσεως. Ὡς ταπεινὸς δοῦλος τοῦ Κυρίου, αἰσθανόμεθα τὴν εὐθύνην νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Κόσμον, ὅπως τὴν εἶπον οἱ Προφῆται, οἱ Μάρτυρες καὶ οἱ Ὁμολογηταὶ του. Καὶ ὡς Ἕλληνας ἐπίσης αἰσθανόμεθα ὅτι ἔχομεν χρέος νὰ βοηθήσωμεν τὸ Ἔθνος ἡμῶν νὰ εὔρη τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἐνότητά του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν δὲν ὁμιλοῦμεν διὰ πρόσωπα καὶ παρατάξεις. Ὁμιλοῦμεν γενικῶς διὰ λάθη τὰ ὅποια διαπράττομεν ὅλοι ἢ περίπου ὅλοι καὶ πρέπει πάλιν νὰ τὰ διορθώσωμεν ὅλοι.

Ἐχομεν ὅθεν τὴν ταπεινὴν γνώμην ὅτι ἓνας εἰλικρινῆς καὶ ἀντικειμενικὸς ἀκροατὴς τοῦ κειμένου τούτου θὰ τὸ εὔρη ἐθνικὸν καὶ ὄχι «ἀντεθνικόν», ὡς ἐπιχειρεῖται νὰ χαρακτηρισθῆ ἀπὸ τινος.

Πρὸς πληρεστέραν ὁμως κατανόησιν τοῦ κειμένου τούτου, παραθέτομεν καὶ τὰ ἐπόμενα ἐμπιστευτικά στοιχεῖα.

α) Ὅτε κατὰ Φεβρουάριον 1972 τῆ ἐντολῆ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἐτοποθετήθημεν ὡς Ποιμενάρχος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Γερμανίας καὶ κατὰ τὴν β' λειτουργίαν ἡμῶν εἰς Ἐνορίαν αὐτῆς, ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ οἰκείου ἐφημερίου ὅτι λίαν πρωὶ τῆς Κυριακῆς ἐκείνης ἔλαβεν τηλεφώνημα παρὰ προσώπου τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Πρεσβείας μέ τὴν ἐντολήν:

Νὰ παρακολουθήσης τὸν Δεσπότην σου τί θὰ πῆ καὶ ποῦ θὰ πάη ὅλην τὴν ἡμέρα καὶ τὸ βράδυ νὰ μοῦ ἀναφέρῃς σχετικῶς.

β) Ὅτε τὸν Μάιον τοῦ 1972 ἐπεστρέψαμεν κατάκοπος ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐπίσημον Συνέδριον τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν,

εἶρομεν ἀνώνυμον ὑβριστικὴν καὶ ἀπειλητικὴν ἐπιστολήν, ἴσως διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου ὁμιλήσαμεν πρὸς τοὺς Ἱερεῖς νὰ ἴστανται ὑπεράνω Πολιτικῶν παρατάξεων καὶ κάποιος ἐξ αὐτῶν ἔσπευσε, καθ' ἃ εἶχε ἐντολήν, νὰ ἀναφέρῃ τὰ λεχθέντα.

γ) Πολλάκις ἀνεφέρθη ἡμῖν παρὰ Ἱερέων τῆς Μητροπόλεως ὅτι οἱ πιστοί, εἰδοποιούμενοι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Ἐνορίας των, ἐρωτοῦν συνήθως καὶ τὸ τοπικόν Προξενεῖον ἂν πρέπει νὰ πᾶνε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι ἔνιοι τῶν Διδασκάλων τῶν ἐνταῦθα Ἑλληνικῶν Σχολείων τηροῦν ἐχθρικὴν στάσιν ἐναντι τῆς Κατηγορικῆς ἡμῶν προσπαθείας.

δ) Ὅτε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1972 ὁμιλήσαμεν διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ Ῥαδιοφώνου, ἐδέχθημεν ἐπισκέψεις καὶ συστάσεις παρὰ ὑπειθύνων προσώπων τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Πρεσβείας νὰ μὴν συνεχίσωμεν τὰς θρησκευτικὰς ὁμιλίαις. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπειθαρχήσαμεν, ἐλάβομεν κατόπιν σωρείαν ἀπειλητικῶν καὶ ὑβριστικῶν ἐπιστολῶν (ὅτι θὰ σέ δειρωμε, θὰ σέ σκοτώσωμε), εἰς μίαν δὲ Ἐνορίαν ξέσχισαν τὴν φωτογραφίαν ἡμῶν ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ 1973 καὶ τὴν τοιχοκόλλησαν εἰς τὰ παράθυρα τοῦ Ναοῦ μέ τὰς φράσεις «Κρυπτοκουκουέ» καὶ «Κόκκινη Ἀρχοῦδα».

Ὡς ἐπιχείρημα ἀπαγορεύσεως τῶν ὁμιλιῶν ἡμῶν προβάλλεται τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ῥαδιόφωνον τῆς Βαυαρίας εἶναι «Πολιτικόν». Οἱ βαθύτεροι λόγοι ὁμως τῆς ἀπαγορεύσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ δραστηριοποιητῆ καὶ νὰ ἀποκτᾷ δύναμιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ χάνῃ τὴν ὑπόστασίν της καὶ νὰ ὑπηρετῆ ἄλλοτριούς σκοπούς.

ε) Ἀπὸ μίαν τοιαύτην ὁμως στάσιν ἐναντι ἐνός Ἐπισκόπου δύναται κανεῖς νὰ συμπεράνῃ ὅποια τρομοκρατία ἀσκεῖται εἰς βάρος ἄλλων ἀσθενεστέρων καὶ ἐλαχίστων τέκνων τοῦ ἐν Γερμανία Ἑλληνισμοῦ (παρὰ τὰς γενομένας πολλάκις συστάσεις καὶ ὑποδείξεις ἐκ μέρους τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν τῆς χώρας ἡμῶν, ὅπως ἀποφεύγωνται μέτρα βίας καὶ ἐκφοβισμοῦ), πολλά τῶν ὁποίων μετὰ θρήνων καὶ ἀπελπισίας διηγούνται ἐνώπιον ἡμῶν τὰς ταλαιπωρίας καὶ τοὺς φόβους των καὶ κατὰ χιλιάδας προτιμοῦν νὰ περάσουν τὰς διακοπὰς των εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἰσπανίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πεφιλημένην Πατρίδα ἡμῶν Ἑλλάδα.

Παναγιώτατε.

Λιπομύεθα βαθέως διότι τό θέμα τῆς ὁμιλίας ἡμῶν παρέχει πράγματα ἀναγνώσιμα, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν καί πολλῶν ἄλλων, πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν μεγάλως εὐλαβούμεθα καί πρὸς τὴν ὁποίαν πειθαροῦμεν ἀπολύτως.

Ἄν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἀποσιωπήσωμεν τό μαρτύριον τῆς Ἀρχιερατικῆς ἡμῶν συνειδήσεως καί δέν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ κωφεύσωμεν εἰς τὸν πόνον τῶν τέχνων τοῦ Ποιμνίου ἡμῶν, δι' ὃ καί αἰτούμεθα εὐλαβῶς ὅπως τεχωμεν τῆς κατανοήσεως τῆς Ὑμετέρας Σεπτῆς Παναγιότητος, ἣς τὴν δεξιάν κατασπαζόμεθα καί διατελοῦμεν,

ἐλάχιστος καί ἀγαπητός Ἀδελφός

τ.σ. Ὁ Γερμανίας Εἰρηναῖος

Τὴν ἴδια μέρα (28 Μαρτίου 1974), χωρὶς ὁμως συνεννόηση μὲ τὸν Σεβασμ. Εἰρηναῖον, διαισθανόμενος τὴν κρισιμότητα τῶν στιγμῶν, ἔστειλα τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή στόν τότε Μητροπολίτη Φιλαδελφείας καί Διευθυντή τοῦ Πατριαρχικοῦ Γραφείου Βαρθολομαῖον (νῦν Παναγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριάρχην):

«Οἱ μέρες εἶναι μεγάλες καί κρίσιμες. Λίγες στιγμές πρὶν φύγω γιά τό ἐξωτερικό, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ γράψω, ἐν σπουδῇ, δύο λόγια. Ἄν τό κρίνετε σκόπιμον, καταστήσατε, παρακαλῶ, ἐνήμερον καί τόν Παναγιώτατον καί τόν Ἅγιον Χαλκηδόνος.

Ἔλαβα τό κείμενο τῆς ὁμιλίας τοῦ Γερμανίας. Ἔχετε, κατ' ἀρχήν, δίκαιον, ταπεινῶς πιστεύω, ὁμως, ὅτι χρειάζεται μεγάλη προσοχή. Τό Ἑλληνικόν Ἔθνος διέρχεται κρισίμους στιγμάς. Τά μηνύματα τοῦ Πατριαρχείου ὑπῆρξαν πάντοτε μεγάλα καί προφητικά. Τό κείμενο τοῦ Δεσπότη δημιουργεῖ ὄντως ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Ὁ ἴδιος θά κατανοήσῃ ἂν τό Πατριαρχεῖον ἦτο ἠναγκασμένον νὰ τόν καταδικάσῃ. Τό περιεχόμενον ὁμως ἀνταποκρίνεται εἰς τά αἰσθήματα καί τίς προσδοκίες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καί ὁ λαός αὐτός δέν πρέπει ἐπ' οὐδενί νὰ ἀπογοητευθῇ διά μιᾶς πράξεως τοῦ Πατριαρχείου ἀντιθέτου πρὸς τά αἰσθήματά του. Ἀντιλαμβάνομαι τό τραγικό δίλημά σας καί θά νηρό-

μην νὰ εἶχαν ἀποφειχθῇ. Τώρα ὁμως νομίζω πῶς τό Πατριαρχεῖον πρέπει νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τό μέλλον, φέροντας ἥρωικά τόν σταυρό τοῦ παρόντος. Ἔχω λόγους νὰ πιστεύω ὅτι ὁ Παγκόσμιος Χριστιανισμός θά σταθῇ ἀλληλέγγυος πρὸς τόν Εἰρηναῖον, ἂν χρειασθῇ. Ἀπαιτεῖται μεγίστη προσοχή.»

Ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία καί φιλόστοργος Μητέρα, πού ἐπί αἰῶνες πολλούς βιώνει σχεδόν καθημερινά ἐντάσεις καί κρίσεις, γνωρίζει μὲν νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν κανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ τάξη ὅταν καί ὅπου χρειάζεται, γνωρίζει ὁμως ἐπίσης καί ἔχει τό σθένος νὰ ἀντιστέκεται στοὺς πειρασμούς καί δέν ἐγκαταλείπει ὑπὸ ἔξωθεν πιέσεις τοὺς συνεργούς τῆς στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου. Ἄντεξε καί στή δύσκολη αὐτὴ περίπτωσι, κατενόησε καί στήριξε τόν Ἐπίσκοπό τῆς, ἀντιπαρερχόμενη τό πρόσκαιρο καί προσβλέποντας στό γενικότερο συμφέρον τοῦ λαοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μὲ τό μαρτύριον τῆς συνειδήσεως αὐτῆς.

Βιβλιογραφία

Βλησιδης (1997), «Χανιά 21 του Απρίλη 1967 - Χρονικό», *ΕΛΛΩΤΙΑ* 6 (1997).

Ἀποστολάκης Σταμάτης (1968), «Ἡ νέα Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης. Ἰσχυρά βιώματα», *ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ* 187 (Οκτ. 1968).

Γεωργακάκης Πολύευκτος-Σταῦρος (2007), *Ἡ Παρουσία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στόν Ἑλληνισμό τῆς Διασπορᾶς*, Χάριεν 2007.

Γκρουμούτης Νικόλαος (1976), «ΠΟΡΙΣΜΑ ἐνόρκου διοικητικῆς ἀνακρίσεως...εἰς βάρος τοῦ...Γρηγορίου Εὐθυμίου...», Θεσσαλονίκη 1976.

Κιτρομηλίδης Π. (2008), «Οἱ παραινέσεις πρὸς τὴν ἐξουσία στην Ὁρθόδοξη παράδοσι», *ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑΛΛΑΓΗΣ*, *Ενημερωτικό Δελτίο τῆς ΟΑΚ* 88 (2008), σελ. 984-987.

Μητροπολίτου Κισάμου-Σελίνου Εἰρηναίου (1969), «Ὁραματισμοὶ τῆς Κρήτης», *Κρητικὴ Ἐπιθεώρησις*, Ρέθυμνο, 5-2-1969.

Μητροπολίτου Γερμανίας Είρηναίου Γαλανάκη (1975). *Στρατευομένη Ἐκκλησία*. Ἀθήνα 1975.

Metropolit Irineos von Kissamos und Selinon (1992). «Erinnerungen an Deutschland», in: Anastasios Kallis (Hr), *Dienst am Volk Gottes*, ΤΥΡΟΣ - Verlag, Herten, 1992.

Παπαδερὸς Ἰ.Α. (1971). *ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΕΥΘΥΝΗΣ*, Ι, Α΄, 1968-1970, Εκδόσεις Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης, 1971.

Πατριάρχης Στυλιανὸς Γεωργίου (1993), *21^η ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967. ΔΙΑΤΙ; ΠΟΙΟΙ; ΠΩΣ?*, Εκδόσεις ΒΙΟΒΙΒΛ, Ἀθήνα 1993.

Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (2007), *Ὁ Ἡγεμὼν, Μετάφραση - Σχόλια Ἰωάννης Πλεξίδης*, Ἀθήνα 2007.